

Research Paper

The transtheoretical modeling of the constructivist-interpretative paradigm in explaining the environmental issues

Susan Tahmasebi^{*1}, Mohammad Javad Zahedi Mazandarani², Sadegh Salehi³

Received: Jun. 1, 2023; Accepted: Oct. 2, 2024

ABSTRACT

As an interdisciplinary subject, the study of the environment requires an integrated approach. As a matter of fact, a number of thinkers in this field have used the constructivist approach to study the environmental issues because this emphasizes the role of social factors along with technical and ecological ones in explaining them. With a transtheoretical approach, the aim of the present article is to study the constructivist-interpretative paradigm and determine its cognitive aspects as well as provide a model to study the environmental issues. The paper uses Ritzer's meta-theorizing as a tool to achieve the aforementioned goals. The findings of the study of the intellectual evolution of the constructivism paradigm in classical and contemporary thoughts show that the philosophical foundation of this paradigm is intertwined in the thought of philosophers who emphasize the study of interactions between objects and subjects. This school of sociology is based on the theories of Schutz, Weber, Heidegger, Berger and Luckmann, who studied interactions and social contexts. In the sociological domain, for social issues, specifically environment, thinkers such as Spector and Kitsuse, Loseke, Hannigan, and Yearley used the constructivist perspective to study the discovery, emergence and success of these issues. With the formation of absolute and textual schools in constructivism, this approach turns from pure subjectivism to simply objective and subjective factors. As such, many other thinkers with an integrated insight pointed to multiple levels of social realities as mentioned by Ritzer. The results show that the connection and interaction of environmental issues at principal levels of the paradigmatic model of environmental realities in the constructivist-interpretive theory.

Keywords: metatheorizing, Constructivism Paradigm, environmental issues, social reality levels, George Ritzer

---

1. PhD Student in Sociology, Faculty of Social Sciences, Payam-e-Noor University, Tehran, Iran

* Corresponding Author

✉ susantahmasebi@pnu.ac.ir

2. Professor in Sociology, Faculty of Social Sciences, Payam-e-Noor University, Tehran, Iran

✉ m_zahedi@pnu.ac.ir

3. Professor in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Mazandaran University, Babolsar, Iran

✉ s.salehi@umz.ac.ir

INTRODUCTION

In the early period of environmental sociology, we see the dominance of structuralism approaches, which put emphasis on ecological, objective and structural factors. After environmental sociology became an independent branch, researches with a constructivist approach kicked off in this field, in which, social contexts are considered important variables in explaining environmental issues. Similarly, these issues are viewed as fluid and dynamic with diverse manifestations in different times and places. Constructivists believe that environmental concerns do not usually attract public attention immediately rather they should be identified and reason out in the form of a claim. "The process of making a claim includes the stages of discovery of the same claim, effective activities to present it, including the use of language, media and rhetorical techniques, as well as the dispute of environmental claims" (Hannigan, 2022). In addition to objective characteristics of environmental issues, this approach investigates the role of actors in defining them as changeable problems.

As an interdisciplinary field, the environment and its sociological study requires a unified vision to examine different objective and subjective levels affecting the emergence and solution of environmental problems. As such, the constructivist approach is suitable for its study. The paradigmatic study of this approach gives us an understanding of its emphasis and sensitivities.

In order to understand the constructivist-interpretive paradigm and its foundations, the current article analyzes it based on Ritzer's meta-theorizing model. As said before, meta-theory is used as a tool to analyze and draw the model for the environmental study based on the constructivist approach. The purpose of the meta-theory, here, is to familiarize with the cognitive foundations and various dimensions of approach integrated to environmental issues. With trans-theoretical study and rethinking in the ontological, epistemological and methodological positions of this scientific paradigm, the image of the subject under investigation and its research methods are discovered. Therefore, taking into account the trans-theoretical nature of the article, the main questions of the research are: What are the cognitive bases and different dimensions of the attention of constructivist experts in explaining environmental issues? What is the relationship between these dimensions in the studied theories?

METHODOLOGY

The current article has a transtheoretical nature. Therefore, in a theoretical framework provided by studying the ideas of constructivist-interpretive thinkers, this paradigm is revised with the help of Ritzer's meta-theoretical method. In one of the meta-theorizing methods, Ritzer considers it a tool for a deeper understanding of the theory and includes four parts:

1. Internal-intellectual: It focuses on intellectual and cognitive issues within the sociological domain;
2. Internal-social: It emphasizes the social factors within sociology;
3. External-intellectual: It pays attention to academic approaches outside of sociology;
4. External-Social: It deals with the relationship between a larger society and sociological theory (Ritzer, 2014).

In this article, the constructivism-interpretive approach is explained from internal-intellectual and external-intellectual perspectives. This dimension focuses on intellectual and cognitive issues inside and outside the field of sociology.

FINDINGS

The study of the intellectual evolution of the constructivist paradigm in classical and contemporary thoughts shows that the philosophical foundations of this paradigm are in the thought of those who emphasize the study of the interaction between objects and subjects. Kant tried to create a relative coordination between the two currents of rationalism and empiricism. He believed that the mental structure organizes experimental data in a priori way. The goal of Husserl's phenomenology is to penetrate various layers that actors create into the real world in order to find out the basic structure of consciousness.

This school of sociology is based on the viewpoint of thinkers who after taking their theoretical foundations from philosophy, give it a sociological aspect. Weber considers sociology as a science that deals with interpretive understanding of social actions. Thinkers such as Shutes, Berger, and Lagman studied how to build meaning textures and consider them the outcome of externalization of human experiences. Social issues and disputes between objectivist and subjectivist approaches in sociology ultimately provide the grounds for the birth of a constructivist approach. This point of view is not limited to objective conditions alone rather it is believed that man understands the world and social issues within it through their mental capacities.

In environmental sociology, although there are many criticisms of the constructivist approach by those who adopt a more realistic stance, there are also many case studies that use this perspective to study the discovery, emergence, and success in designing environmental problems. Constructivists believe that they need to pay attention to the social, political and cultural processes, through which, certain environmental conditions are defined as hazards. Three important centers of constructivist study of environmental issues, i.e. claims, claimants, and the process of making a claim, have been introduced as important topics in sociology.

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

To study the process of making a claim, Hannigan considers the three-stage i.e. collecting, presenting and criticizing as a useful framework for analyzing environmental problem constructs and believes that this general pattern of stages is an ideal type with the feature that stages are not discrete and linear but overlap and their separation is only an analytical tool. If the claimants want to succeed in convincing the audience about the problematic conditions, they should classify those conditions and the people there and create a framework for the problems. The framework includes a set of categories that are made by claimants to define social problems and ways to solve them. A key factor for the effectiveness of the framework is the concept of resonance which is related to a degree of coordination with social background, stakeholders involved, as well as relative salience of its constituent elements. More the dimensions of the framework, closer is the culture of local community and planners and the higher the resonance with the community.

The constructivist-interpretative paradigm has a comprehensive view on the emergence and understanding of environmental issues. The thinkers of this school believe that the claimants succeed in highlighting a problem through environmental activism at the micro level and influencing the society at both micro and macro levels. The activity of environmental activists, from collecting and proposing issues to their conflict at the policy level and requesting the implementation of new laws or amending previous ones, is influenced by many parameters. Attracting the attention and legitimizing an environmental issue in the local society is done in a symbolic interaction of environmental activists with the people. When construction reaches the level of policy-making, it needs to attract the attention of policy-making and decision-making bodies. Therefore, the role of power and the relationship with it are highlighted at macro-management levels.

CONCLUSION

In philosophy, the constructivist-interpretative paradigm is studied at rational levels of human action and consciousness. Gradually, with changes that were made as a result of theoretical and critical rethinking in theories, the link between micro and macro levels was created in most social paradigms, including constructivism one. Late thinkers of phenomenological theory, which is one of the basic foundations of constructivism paradigm, extend phenomenological sociology to social structures and institutions. Since then, they tried to combine individual and social levels. In sociology, conflicting social issues came up over stigmatization and the criticisms created a field for the entry of the social constructionist approach. Constructivists believe that the main topic of sociology of social issues is to discover how these are defined in the society. With the formation of absolute and textual schools of constructivism, this approach moved from the state of pure subjectivism to objectivism. Integrated study and emphasis on textual constructivism are more

prominent in sociological studies of environmental issues. Experts in this field believe that environmental issues are relative and are understood in different ways. In addition to the objective manifestations of environmental problems, the way they are defined by environmentalists, in addition to the impact of macro social factors, is effective on how to understand these issues and try to solve them. The concept of cultural resonance means providing frameworks in harmony with the cultural context in solving the problems, which is another aspect of emphasizing different levels of social realities. This means the framework that is proposed as an action by claimants of environmental issues will perform well if it is in harmony with different social levels.

Therefore, the constructivist-interpretative approach too, like many other theories, moved towards a unified vision. Thinkers of environmental sociology, in studying the construction process of environmental issues, emphasize a set of factors at different levels of social realities. The smallest of these factors includes the people's environmental thought and action, and the largest includes communication with the global environment. Among these two, there are different phenomena that influence the creation of environmental issues. On the other hand, the factors influencing the successful construct of an environmental claim include a set of subjective parameters such as values and norms as well as objective parameters such as organizations and environmental groups. A unified paradigm includes macro objective phenomena such as the global environment, macro mental structures such as environmental laws, micro objective phenomena such as environmental interactions, as well as micro mental phenomena such as environmental beliefs and values of the people in society. In studying the construction of environmental issues as one of the important topics of environmental sociology, the attention should be paid to all these levels.

As a suggestion for future researches, it is possible to point to the meta-analysis of studies conducted in the field of environmental issues as well as their reviews and criticisms from the perspective of integrated and interdisciplinary or supra-disciplinary approaches. Such a study in the contemporary world is one of the important methods of investigation which has seen an increasing trend towards interdisciplinary approach and hence moving the boundary between sciences is inevitable.

NOVELTY

The relative compatibility of sociological theories with social realities, the basic feature of sociology in developed societies, is the result of trans-theoretical studies. Conducting this type of research in different sociological domains leads to the emergence of analytical models whose application in experimental studies increase their credibility and repair weaknesses. Instead of the predominant use of theories

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

as the basis of research, a part of the current study focuses on theories by combining and integrating them thus increasing their effectiveness in examining the social realities, including environmental issues which are deemed to be important in the contemporary world.

CONFLICT OF INTEREST

Authors of this article have declared no conflict of interest in the course of research or afterwards.

Interdisciplinary Studies
in the Humanities

Volume 16
Issue 1
Winter 2024

BIBLIOGRAPHY

- Aeini, B., Zohouri, M. & Mousavi, M. (2023). Iranians and Privacy Preservation on Social Media: A Systematic Review. *Positif*, 23(10), 88-100.
- Ameli, R., Bicharanlou, A., M. Bahar, M., & Gholami, F. (2019). The conceptual model of water communication; the potential of communication to manage water crisis in Iran. *Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 11(3), 171-199.
- Aris, S., Aeini, B., & Nosrati, S. (2023). A Digital Aesthetics? Artificial Intelligence and the Future of the Art. *Journal of Cyberspace Studies*, 7(2), 219-236. doi: 10.22059/jcss.2023.366256.1097
- Azadi, A., & Farhadi, A. (2015). Gadamer's critical view of Husserl. *Philosophical Research Quarterly*, 2(16), 23-42.
- Baran, S. J. (2004). *Introduction to Mass Media Literacy and Culture* (3rd ed.). Boston: Mc Graw Hill.
- Beck, U. (1996). World risk society as cosmopolitan society? Ecological questions in a framework of manufactured uncertainties. *Theory, Culture and Society*, 13(4), 1-32. doi: 10.1177/0263276496013004001
- Benford, R.D., & Snow, D.A. (2000). Framing processes and social movements. *Annual Review of Sociology*, 26, 611–639. doi: 10.1146/annurev.soc.26.1.611
- Benton, T. (1994). Biology and social theory. in the environmental debate. In Redclift and Benton (Eds.), *Social Theory and the Global Environment*. London: Routledge.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge* (F. Majidi, Trans.). Tehran, Iran: Entesharat Elmi va Farhangi.
- Best, J. (1989). Afterword: extending the constructionist perspective: a conclusion – and an introduction. In J. Best (ed.), *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Blaikie, N. W. H. (2000). *Designing social research: the logic of anticipation* (H. Chavoshiyan, Trans.). Tehran, Iran: Nasr-e Nay.
- Blowers, A. (1993). Environmental policy: the quest for sustainable development. *Urban Studies*, 30(4/5), 775-796. doi: 10.1080/00420989320081911
- Brown, P. (1995). Naming and framing: the social construction of diagnosis and illness. *Journal of Health and Social Behavior* (Extra Issue), 34-52. doi: 10.2307/2626956
- Burningham, K. (1998). A noisy road or noisy resident? a demonstration of the utility of social constructionism for analyzing environmental problems. *The Sociological Review*, 46(3), 536-565. doi: 10.1111/1467-954X.00130
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism* (A. Salehi, Trans.). Tehran, Iran: Ney.
- Craib, I. (2009a). *Classical social theory* (Sh. Mosamaparast, Trans.). Tehran, Iran: Agah. (Original work published 1997)

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- Craib, I. (2009 b). *Modern social theory: from parsons to Habermas* (A. Mokhber, Trans.). Tehran, Iran: Āgah. (Original work published 1998)
- Crowfoot, J. & Wondolleck, J. (1990). *Environmental Disputes: Community Involvement in Conflict Resolution*. Washington: Island Press. doi: 10.1177/027046769301300176
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (5th ed.) London: Sage.
- Dickens, P. (1992). *Society and Nature: Towards a Green Social Theory*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Dunlap, R. E. & Catton, W. R. (1997). Environmental sociology. *Annual Review of Sociology*, 5, 243–273.
- Ekhlesi, E., & Khaksarfard, A. (2015). A Conceptual Review of Metatheorization with Emphasis on Its Challenges and Requirements in Sociology of Iran. *Culture Strategy Scientific Research Quarterly*, 8(29), 37-60.
- Gergen, K. J. (2000). The self: transfiguration by technology. In D. Fee (ed.), *Pathology and the Postmodern*. London: Sage.
- Gray, B. (2003). Framing of environmental disputes. In: R. Lewicki, B. Gray, and M. Elliott (Eds.), *Making Sense of Intractable Environmental Conflicts: Frames and Cases*. Washington: Island Press.
- Hall, S. (2001). Foucault: Power, knowledge and discourse, 72–81. In M. Wetherell, S. Taylor, and S. J. Yates (Eds.), *Discourse Theory and Practice: A Reader* (Pp. 72–81). London: Sage.
- Hanke, R., Gray, B., & Putnam, L., (2002). *Differential framing of environmental disputes by stakeholder groups*. Bolton Hall 102, Texas A&M University College Station.
- Hannigan, J. (2018). *Environmental sociology* (S. Salehi, Trans.). Tehran, Iran: SAMT. (Original work published 2007)
- Hannigan, J. (2019). *Environmental sociology* (S. Salehi, Trans.). Tehran, Iran: SAMT.
- Hannigan, J. A. (1995). *Environmental Sociology: A Social Constructionist Perspective*. London: Routledge.
- Hannigan, J. A. (2022). *Environmental Sociology* (6th ed.). London: Routledge.
- Harding, R. (1998). *Environmental Decision-Making: The Roles of Scientists, Engineers and the Public*. Sydney: The Federation Press.
- Hilgartner, S., & Bosk, C. (1988). The rise and fall of social problems: a public arenas model. *American Journal of Sociology*, 94(1), 53-78.
- Jalaeipoor, H., & Mohammadi, J. (2008). *Recent theories of sociology*. Tehran, Iran: Ney.
- Jasanoff, S. (1987). Contested boundaries in policy-relevant science. *Social Studies of Science*, 17 (2), 195-230.

- Jasper, J. M., & Poulsen, J. D. (1995). Recruiting strangers and friends: Moral shocks and social networks in animal rights and anti-nuclear protests. *Social Problems*, 42(4), 493-512. doi: 10.1525/sp.1995.42.4.03x0129y
- Kant, I. (1991). Prolegomena to any future metaphysics that will be able to come forward as science (Gh. Hadad Adel, Trans.). Tehran, Iran: Našr- e Dānešgāhi. (Original work published 1783)
- Kachuyan, H., & Karimi, J. (2006). Positivism and sociology in Iran. *Journal of Social Science Letter*, 28(2), 28-54.
- Khabazi Kenari, M., & Rahbar, N. (2018). The priori in the thought of Kant, Heidegger, and Gadamer. *A Biannual Philosophical Journal of Cognition*, 1(78), 75-106.
- Khabazi-e Kenari, M. & Baloo, F. (2015). *Saussure, Ferdinand de*. Tehran, Iran: Hekāyat-e Ghalam-e Novin.
- Kidner, D. W. (2000). Fabricating nature: a critique of the social construction of nature. *Environmental Ethics*, 22(4), 339-57.
- Kuhn, T. (1970). *The Structure of Scientific Revolutions*. London: University of Chicago Press.
- Liberatore, A. (1995). The social construction of environmental problems. *Environmental Policy in An International Context*, 1, 59-83. doi: 10.1016/S1874-7043(06)80006-5
- Loseke, D. R. (2019). *Thinking about social problems: an introduction to constructionist perspectives* (S. Moeidfā, Trans.). Tehran, Iran: Amirkabir. (Original work published 2003)
- Lotfizadeh, A., Ebrahimi, R., & Ebrahimi, I. (2020). Transtheorizing in social sciences. *Journal of Sociological Studies*, 2(7), 41-56.
- Lupton, D. (2004). A grim health future: food risks in the Sydney press. *Health, Risk and Society*, 6(2), 187-200. doi: 10.1080/1369857042000219751
- MacNaughton, A., & Martin, J. (2002). *Environmental Dispute Resolution: An Anthology of Practical Solutions*. Chicago: Section of Environment, Energy and Resources Book Publications Committee, American Bar Association.
- Martell, L. (1994). *Ecology and Society: An Introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Mohammadpoor, A. (2021a). *Method for method: on the structure of knowledge in humanities*. Tehran, Iran: Logos.
- Mohammadpoor, A. (2021b). *The philosophical Backgrounds and Practical Procedures in Qualitative Methodology*. Tehran, Iran: Logos.
- Morgan, D. (2007). Paradigms lost and pragmatism regained: methodological implications of combining qualitative and quantitative methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(48), 48-76. doi: 10.1177/2345678906292462
- Mulcahy, A. (1995). Claims-making and the construction of legitimacy: press coverage of the 1981 Northern Irish hunger strike. *Social Problems*, 42 (4), 449-467.

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- Neuman, L. (2014). *Social research methods: quantitative and qualitative approaches* (6th ed.). London: Allyn and Bacon.
- Newby, H. (1991). One World, Two Cultures: *Sociology and the Environment* [Lecture]. Fortieth Anniversary of the founding of the British Sociological Association, February 1992, Network, 50, 1-8.
- Ozawa, C. (1996). Science in environmental conflicts. *Sociological Perspectives*, 39 (2), 219-230. doi: 10.2307/1389309
- Potter, J. (1996). *Discourse analysis and constructionist approaches: theoretical background*. in J. Richardson (ed.), *Handbook of Qualitative Research Methods for Psychology and the Social Sciences*, Leicester. England: BSP Books.
- Qiaoan, R. (2018). *Harmony at play environmental ngos policy advocacy China, Civil Society in East Asian Countries: Contributions to democracy, peace and sustainable development*. Proceedings of the Conference.
- Rafter, N. (1992). Claims-making and socio-cultural context in the first U.S. eugenics campaign. *Social Problems*, 35, 17-34. doi: 10.2307/3096909
- Rashidiyan, A. (2005). *Husserl in the text of her works*. Tehran, Iran: Ney.
- Ritzer, G. (2001). *Exploration in social theory, from metatheorizing to rationalization*. London: Sage.
- Ritzer, G. (2008). *Contemporary sociological theory* (M. Solasi, Trans.). Tehran, Iran: Elmi. (Original work published 1991)
- Ritzer, G., & Goodman, D. J. (2014). *Modern sociological theory* (K. Mirzaii, Lotfizade, A., Trans.). Tehran, Iran: Jāme'ešenāsān.
- Rubington, E., & Weinberg, M. S. (2020). *The study of social problems: seven perspectives* (Sedigh Sarvasstani, R. Trans.). Tehran, Iran: Tehran University Press.
- Sutton, P. W. (2004). *Nature, Environment and Society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Tavasoli, G. A. (2004). *Soualogical theories*. Tehran, Iran: SAMT.
- Wolsink, M. (2006). River basin approach and integrated water management: governance pitfalls for the Dutch Space-Water-Adjustment Management Principle. *Goodrum*, 37, 473-487. doi:10.1016/j.geoforum.2005.07.001
- Yearley, S. (1991). *The Green Case: A Sociology of Environmental Issues, Arguments and Politics*. London: HarperCollins Academic.
- Yearley, S. (2002). The social construction of environmental problems: a theoretical review and some not-very-Herculean Labours. In: R. Dunlap, F. Buttel, P. Dickens and A. Gijswijt (Eds.), *Sociological Theory and the Environment: Classical Foundations, Contemporary Insights*. Lanham and Oxford: Rowman and Littlefield.
- Zabetiyan, B., & Mosavi, M. (2021). The Study of Sociology in Relation to Mechanisms of Construction in Environmental Problems the Study will be focused on: The Effort and Actions of people due to stopping Behesht Abad tunnel. *Journal of Social Development & Welfare Planning*, 12(49), 217-274.

مقاله پژوهشی

الگوسازی فرانظری پارادایم برساخت‌گرایی - تفسیری در تبیین مسائل محیط زیست

سوسن طهماسبی^{۱*}، محمدجواد زاهدی مازندرانی^۲، صادق صالحی^۳

دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۱؛ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۰

چکیده

محیط‌زیست، حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که مطالعه آن بیش‌تر تلفیقی می‌طلبد. بسیاری از اندیشمندان این حوزه برای مطالعه مسائل محیط‌زیست، رویکرد برساخت‌گرایی را به کار می‌گیرند. چرا که این نظریه به نقش عوامل اجتماعی در کنار عوامل فنی و اکولوژیکی در تبیین مسائل محیط‌زیستی تأکید دارد. هدف مقاله حاضر این است که با رویکردی فرانظری، به مطالعه پارادایم برساخت‌گرایی - تفسیری و تعیین قضایای شناختی آن و همچنین ارائه الگویی برای مطالعه برساخت مسائل محیط‌زیست بپردازد. این مقاله در بستری نظری، با کمک روش فرانظری و ابزار فرانظریه‌پردازی ریتزر، در جهت نیل به اهداف مذکور انجام شده است. یافته‌های حاصل از مطالعه سیر تحول فکری پارادایم برساخت‌گرایی، در اندیشه‌های کلاسیک و معاصر نشان می‌دهد، مبانی فلسفی این پارادایم در اندیشه فیلسوفانی قرار دارد که به مطالعه برهمکنش ایزدها و سوژه‌ها تأکید دارند. این مکتب در جامعه‌شناسی برهمکنش‌ها و زمینه‌های اجتماعی آن را مطالعه می‌کند. اندیشمندان حوزه جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی و به‌طور خاص مسائل محیط‌زیست، دیدگاه برساخت‌گرایی را برای مطالعه کشف، ظهور و موفقیت طرح مسائل محیط‌زیستی به کار می‌گیرند. با تشکیل مکاتب مطلق و متنی در برساخت‌گرایی، این رویکرد از ذهن‌گرایی محض، به سمت توجه به عوامل عینی و ذهنی روی می‌آورد. بنابراین همچون بسیاری از متفکران دیگر، صاحب‌بیش تلفیقی شده و به ترکیب سطوح چندگانه واقعیت‌های اجتماعی مورد اشاره ریتزر، می‌پردازند. سطوح واقعیت‌های محیط‌زیستی در اندیشه برساخت‌گرا، ارتباط و همپوشانی دارند. در مطالعات اجتماعی باید به ترکیب این قضایا توجه شود. نتایج مقاله حاضر، ارتباط و تعامل قضایای محیط‌زیستی را در الگوی پارادایمی سطوح عمده واقعیت‌های محیط‌زیستی، در نظریه برساختی - تفسیری مسائل محیط‌زیست نشان می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: فرانظریه‌پردازی، پارادایم برساخت‌گرایی، مسائل محیط‌زیست، سطوح واقعیت اجتماعی

۱. دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
* نویسنده مسئول
susantahmasebi@pnu.ac.ir
۲. استاد جامعه‌شناسی گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
m_zahedi@pnu.ac.ir
۳. استاد جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران
s.salehi@umz.ac.ir

۱. مقدمه و بیان مسئله

تا قبل از دهه ۱۹۸۰، شاهد غلبه رویکردهای کلان و ساختارگرایانه در مطالعه بحران‌های محیط‌زیستی هستیم که بر عوامل اکولوژیکی، عینی و ساختاری تأکید داشتند. با ظهور جامعه‌شناسی محیط‌زیست به عنوان شاخه‌ای مستقل در جامعه‌شناسی، پژوهش‌هایی با رویکرد برساخت‌گرایانه^۱ در این حوزه آغاز شد. در این رویکرد، زمینه‌های اجتماعی جوامع به عنوان متغیرهای مهم در طرح مسائل محیط‌زیستی در نظر گرفته می‌شوند. این مسائل همچون واقعیت‌هایی سیال و پویا نگریده می‌شوند که در زمان‌ها و مکان‌های مختلف نمودهای متفاوتی دارند. برساخت‌گرایان، مسائل اجتماعی را مستقل از ذهن عاملان اجتماعی نمی‌دانند و معتقدند این کنشگران اجتماعی هستند که تعیین می‌کنند از میان انبوه مشکلات، کدام یک تبدیل به مسئله نیازمند اقدام شوند.

برساخت‌گرایان معتقدند نگرانی‌های محیط‌زیستی معمولاً بلافاصله توجه عمومی را به خود جلب نمی‌کنند، بلکه باید در قالب یک ادعا، شناسایی و استدلال شوند. فرایند ساخت ادعا شامل مراحل کشف ادعا، فعالیت‌های مؤثر برای ارائه آن از جمله کاربرد زبان، رسانه و فنون بلاغی و همچنین مناقشه ادعاهای محیط‌زیستی است (هانینگان^۲، ۲۰۲۲، ۶۹-۶۰). بنابراین برساخت‌گرایان علاوه بر ویژگی‌های عینی مسائل محیط‌زیست، به بررسی نقش کنشگران در تعریف این مسائل به عنوان مشکلات قابل تغییر می‌پردازند. محیط‌زیست، حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که مطالعه جامعه‌شناختی آن بینشی تلفیقی می‌طلبد تا سطوح مختلف عینی و ذهنی تأثیرگذار بر پیدایش و حل مسائل محیط‌زیستی را بررسی کند. بنابراین، رویکرد برساخت‌گرایی برای مطالعه آن مناسب می‌نماید. مطالعه پارادایمیک این رویکرد، تأکیدها و حساسیت‌های آن را به ما می‌شناساند.

مقاله حاضر برای فهم دقیق پارادایم برساخت‌گرایی - تفسیری و مبانی آن، به تحلیل آن بر اساس مدل فرانظریه‌پردازی ریتزر می‌پردازد. فرانظریه^۳ به عنوان ابزاری برای تحلیل نظریه به کار رفته و سعی دارد الگوی فرانظری مطالعه محیط‌زیست، مبتنی بر رویکرد

1. Constructivist Approach
2. Hannigan
3. Transtheory

برساخت‌گرایی را ترسیم نماید. هدف از فرانظریه در اینجا آشنایی با مبانی شناختی و ابعاد مختلف رویکرد تلفیقی برساخت مسائل محیط‌زیستی است. با مطالعه فرانظری و بازاندیشی در مواضع هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی و روش‌شناختی این پارادایم علمی، سرمشق‌ها، تصویر موضوع مورد بررسی و روش‌های تحقیق آن کشف می‌شود. بنابراین، با توجه به ماهیت فرانظری مقاله، سؤالات اصلی تحقیق عبارت است از: مبانی شناختی نظریات و ابعاد مختلف مورد توجه صاحب‌نظران برساخت‌گرایی در تبیین مسائل محیط‌زیست، کدامند؟ چه ارتباطی بین این ابعاد در نظریات مورد مطالعه وجود دارد؟ برای پاسخ به این سؤالات از روش فرانظری استفاده می‌شود.

۲. چارچوب فرانظری

از فرانظریه تعاریف زیادی ارائه شده است. والیس^۱ (۲۰۱۰) فرانظریه‌پردازی را شامل مقوله‌بندی نظریه‌ها و اجزای آنها، بازاندیشی، واکاوی و ساختاربندی دوباره نظریه‌ها می‌داند. همان‌طور که نظریه‌پردازی منجر به خلق یک نظریه می‌شود، محصول فرانظریه‌پردازی نیز خلق یک فرانظریه است (لطفی‌زاده، ابراهیمی و ابراهیمی، ۱۳۸۹، ۴۳). ریتزر^۲ فرانظریه را به عنوان بخشی از حوزه فراتحلیل^۳ می‌داند که تحت عنوان فراجامعه‌شناسی^۴ قرار می‌گیرد. وی فراجامعه‌شناسی را مطالعه بازاندیشانه ساختار جامعه‌شناسی و اجزای گوناگون آن از جمله حوزه‌های اساسی مطالعه، مفاهیم، روش‌ها، داده‌ها و نظریه‌ها می‌داند. فرانظریه، فراتحلیل در حوزه نظریه است و هدف آن تشریح و نقد فرض‌های فرانظری تشکیل دهنده شالوده نظریه‌ها و نیز تدوین اصول فرانظری ارزیابی نظریه‌ها است (ریتزر و داگلاس^۵، ۱۳۹۳، ۷۴۴). فرانظریه‌پردازی را می‌توان یکی از عوامل مؤثر در محقق ساختن فرایند تحول در علوم انسانی در نظر گرفت. توجه پژوهشگران به فرانظریه‌پردازی به قدری افزایش یافته که دهه‌های اخیر را دوره انفجار دل‌مشغولی به

1. Wallis
2. Ritzer
3. Metaanalysis
4. Metasociology
5. Goodman

فرانزیه‌پردازی جامعه‌شناختی می‌نامند (ریتزر، ۲۰۰۱، ۷). کرایج^۱ دو رویکرد اساسی در تحلیل فرانظری بیان می‌کند: رویکرد تلفیقی که به معنای تلفیق و ترکیب نظریه‌های مختلف است و رویکرد واکاوانه که به تجزیه نظریه‌ها به عناصر سازنده آنها می‌پردازد. رویکرد تلفیقی به خلق نظریه‌های جدید کمک می‌کند (کرایج، ۲۰۰۹؛ به نقل از: لطفی‌زاده، ابراهیمی و ابراهیمی، ۱۳۸۹، ۵۰).

علوم چند سرمشقی را نمی‌توان علم به حساب آورد. علم یعنی آنچه که به انسان توانایی شناخت عالم واقع را ببخشد و انسان نیز بتواند روی آن شناخت بایستد، نه اینکه هر کسی بنا به علاقه خود لوکاچی، آلتوسری یا مارکسی شود. جامعه‌شناسی‌های متعدد پرورده شده در علم جامعه‌شناسی در حد روایت‌ها و قصه‌هایی بیش نیستند و توانایی تحمیل اعتبار خود را ندارند (کچوئیان و کریمی، ۱۳۸۹، ۷۹). پارادایم‌ها منفک‌کننده گروه‌بندی‌های شناختی درون یک علم هستند و مشخص می‌کنند که چه چیزی را با چه پرسش‌هایی و چگونه باید بررسی کرد و پاسخ‌های به دست آمده چگونه تفسیر می‌شوند. پارادایم وسیع‌ترین وجوه تفاوت در چارچوب یک علم است که مکاتب علمی را از یکدیگر جدا می‌کند (ریتزر، ۱۳۸۷، ۶۳۲). پارادایم ترکیبی از جهان‌بینی، معرفت‌شناسی، روش و نمونه‌های تحقیق است (کوهن^۲، ۱۹۷۰؛ ریتزر، ۱۳۸۷؛ نیومن^۳، ۲۰۱۴؛ مورگان^۴، ۲۰۰۷). مناقشات نظری درباره پیوند سطوح خرد و کلان و عاملیت و ساختار، عاملی دیگر در گسترش فرانظریه‌پردازی محسوب می‌شوند. در پی مناقشات مذکور، این قضیه آشکار گردید که حلقه معرفتی علم در ساختار درونی خود، متکی بر مجموعه‌ای از معارف فراعلمی تحت عنوان پارادایم^۵ است (بلیکی^۶، ۱۳۸۴، ۳۳۷).

ریتزر سه سنخ فرانظریه‌پردازی را از هم تفکیک می‌کند: (۱) فرانظریه‌پردازی به عنوان ابزاری برای فهم عمیق‌تر نظریه^۷؛ (۲) فرانظریه‌پردازی به عنوان مقدمه‌ای برای توسعه نظریه^۱؛ و

1. Craig
2. Kuhn
3. Neuman
4. Morgan
5. Paradigm
6. Blackey
7. Metatheorizing Understanding

۳) فرانظریه‌پردازی به عنوان منبعی که نظریه‌های جامعه‌شناسی را زیر چتر واحدی قرار می‌دهد^۲ (ریتزر و داگلاس، ۱۳۹۳، ۷۴۵). سنخ اول فرانظریه‌پردازی که در این نوشتار برای فهم دقیق رویکرد برساخت‌گرایی مورد استفاده قرار می‌گیرد، شامل چهار زیر مجموعه است:

۱) درونی - فکری^۳: بر قضایای فکری و شناختی درون حوزه جامعه‌شناسی متمرکز است.

۲) درونی - اجتماعی^۴: به عوامل اجتماعی درون جامعه‌شناسی تأکید دارد.

۳) بیرونی - فکری^۵: به رویکردهای دانشگاهی خارج جامعه‌شناسی که در تحلیل آن سودمندند، توجه دارد.

۴) بیرونی - اجتماعی^۶: به ارتباط جامعه بزرگتر با نظریه جامعه‌شناختی می‌پردازد (ریتزر و داگلاس، ۱۳۹۳، ۷۴۶).

به‌علاوه، ریتزر سه انگاره یا پارادایم واقعیت‌های اجتماعی، تعریف اجتماعی و رفتار اجتماعی را بر جامعه‌شناسی معاصر مسلط می‌داند که بر اساس سرمشق‌ها، موضوعات مورد بررسی، روش‌ها و نظریه‌های متمایز، مشخص می‌شوند. وی از یک پارادایم تلفیقی نیز دفاع می‌کند و معتقد است پارادایم تلفیقی باید به سطوح مختلف خرد، کلان، عینی و ذهنی واقعیت‌های اجتماعی و روابط متقابل آنها بپردازد (ریتزر، ۱۳۸۷).

در مقاله حاضر رویکرد برساخت‌گرایی - تفسیری به عنوان پارادایمی تلفیقی و از منظر درونی - فکری و بیرونی - فکری بررسی می‌شود. این بعد بر قضایای فکری و شناختی درون حوزه جامعه‌شناسی متمرکز است. تلاش‌های انجام شده برای تعیین پارادایم، مکاتب اندیشه، توسعه ابزارهای فرانظریه‌ای عمومی به منظور تحلیل نظریه‌های جامعه‌شناختی در این قسمت قرار می‌گیرد.

بازنگری نظریه از منظر مبانی و دسته‌بندی‌های ریتزر از پارادایم‌های اصلی جامعه‌شناسی و سطوح تحلیل آنها، جهت‌گیری‌های ساختی - کارکردی، تفسیری - تعاملی

1. Metatheorizing Prelude
2. Metatheorizing Overarch
3. Internal-Intellectual
4. Internal-Social
5. External-Intellectual
6. External-Social

نظریات و همچنین از منظر نظم و کنش (ریتزر، ۲۰۰۱؛ به نقل از: اخلاصی و خاکسارفرد، ۱۳۹۴، ۴۹)، از موارد مورد بررسی از این رویکرد فرعی است.

۳. پارادایم برساخت‌گرایی - تفسیری

اصطلاحات گوناگونی چون ضدطبیعی‌گرایی^۱، ضداثبات‌گرایی^۲ یا فرااثبات‌گرایی^۳ برای اشاره به پارادایم برساخت‌گرایی - تفسیری^۴ به کار می‌روند. این پارادایم از نظر فلسفی ریشه در نظریه‌های کانت^۵، دیلتای^۶ و هوسرل^۷ دارد. از نظر جامعه‌شناسی مبتنی بر اندیشه‌های شوپس^۸، وبر^۹، برگر و لاکمن^{۱۰} و نظریه‌پردازان رویکردهای پدیدارشناسی^{۱۱}، روش‌شناسی مردمی^{۱۲} و سایر دیدگاه‌های خردنگر اجتماعی است (محمدپور، ۱۴۰۰، ب، ۲۹). بررسی مواضع هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی و روش‌شناختی این پارادایم، درک کاملی از آن به دست می‌دهد.

پارادایم برساختی - تفسیری از نظر هستی‌شناسی، نسبی‌گرایانه است. رویکردهای نسبی‌گرا واقعیت‌ها را بر اساس نقش افرادی که در ساخت آن مشارکت دارند، بررسی می‌کنند. موضوع معرفت‌شناختی این پارادایم، مبتنی بر برهمکنش^{۱۳} ایزه‌ها و سوژه‌ها است. به این معنا که، محقق و مشارکت‌کننده یافته‌های تحقیق را خلق و تفسیر می‌کنند. از منظر روش‌شناختی نیز بر منطق تأویلی و جدلی تکیه دارد (دنزین و لینکلن^{۱۴}، ۲۰۱۸، ۲۱۷-۲۱۶).

1. Anti-naturalism
2. Anti-positivism
3. Meta-positivism
4. Constructivist-interpretative paradigm
5. Kant
6. Dilthey
7. Husserl
8. Schutz
9. Weber
10. Berger & Luckmann
11. Phenomenology
12. Ethnomethodology
13. Interaction
14. Denzin & Lincoln

این پارادایم در کاربرد دانش به جهت‌گیری عملگرا باور دارد. در این نوع جهت‌گیری، انسان‌ها دانشی را که خود برساخت کرده‌اند، در زندگی روزمره به کار می‌گیرند. این دانش از توانایی کافی برای انطباق با انتخاب‌های روزمره افراد، در فرایند زندگی عملی برخوردار است (نیومن^۱، ۲۰۱۴، ۶۳-۶۲). هدف این رویکرد توصیف عمیق^۲ پدیده است. محقق به تفسیر تفسیرهای از پیش موجود عاملان اجتماعی پرداخته و دست به تأویل هرمنوتیکی^۳ می‌زند. هر بررسی اجتماعی، نوعی خوانش تفسیری^۴ است و هر تفسیر مجددی از این خوانش به نوبه خود خوانش دیگری به دنبال دارد (محمدپور، ۱۴۰۰ الف، ۲۹۴).

۱-۳. مبانی فلسفی پارادایم برساختی - تفسیری (مبانی بیرونی - فکری)

از مهمترین نیروهای فکری پیدایش و تحول نظریه‌های جامعه‌شناسی در خارج از این علم، فلسفه است. بسیاری از رویکردهای جامعه‌شناسی ریشه در افکار فلاسفه بزرگ دارند. در سنت فلسفی غرب دو جریان عقل‌گرایی و تجربه‌گرایی، رویکردهای متفاوتی نسبت به معرفت مطرح کرده‌اند (خبازی و بالو، ۱۳۹۴، ۱۳). کانت سعی داشت میان این دو جریان توافق نسبی ایجاد کند. او ساحات متفاوت عقل و تجربه را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد و معتقد است ساختار ذهن به شکل پیشینی صورت‌بخش تجربه و سامان‌دهنده داده‌های حسی است (خبازی و راه‌بار، ۱۳۹۷، ۷۹). تجربه در مکان و زمان حاصل می‌شود و ساختار پیشین ذهن سازنده مکان و زمان است. عقل محض ساحت متمایزی از تجربه را می‌طلبد که جزء ساختار ذهن بوده و مستقل از تجربه است (کانت^۵، ۱۳۷۰، ۹۵). کانت ضمن یافتن راه‌حل به منظور رفع بحران‌های معرفت‌شناختی، اذعان می‌دارد که ذهن در محدوده شناخت، ادراکات حاصل از دریافت‌های حسی را منطبق بر مقولات پیشینی می‌سازد. داده‌های حسی، داده‌هایی منفصل از هم هستند و برای اینکه در ساحت فاعل شناسا به فهم درآیند، می‌بایست از طریق مفاهیم پیشینی که به شکل بنیادین، بخش مهمی از ساختار ذهن را تشکیل می‌دهد، به یکدیگر متصل شده و معنادار شوند (خبازی و راه‌بار، ۱۳۹۷، ۸۵).

1. Neuman
2. Thich description
3. Double Heremeitic
4. Interpretive Reading
5. Kant

پدیدارشناسی هوسرل، منحصرأ درباره ماهیات و ذاتها مطالعه می‌کند، نه امور و وقایع. روش هوسرل تأویل بود که در آن واقعیت یا فعلیت اشیاء کنار گذاشته می‌شود تا ماهیت آنها درک شود (رشیدیان، ۱۳۸۴، ۱۸۲). پس برای رسیدن به ماهیت و ذات محض باید هر گونه حکم و داوری هستی‌شناسانه را کنار گذاشت (آزادی و فرهادی، ۱۳۹۴، ۲۷). کار هوسرل، بررسی علمی ساختارهای بنیادی آگاهی است. علم از دیدگاه هوسرل، به معنای تجربه‌گرایی و آمار نیست. او از این می‌ترسید که مبدا یک چنین علمی آگاهی را به عنوان یک پدیده بسیار مابعدالطبیعی در نظر گیرد و یا به یک پدیده جسمانی تبدیلش کند. پدیده‌شناسی هوسرل پایبند به این است که در لایه‌های گوناگونی که کنشگران در جهان واقعی می‌سازند رخنه کند تا ساختار اساسی آگاهی را دریابد (ریترز، ۱۳۸۷، ۳۲۸-۳۲۷).

۳-۲. مبانی جامعه‌شناختی پارادایم برساختی - تفسیری (مبانی درونی - فکری)

اندیشمندان جامعه‌شناسی برساختی - تفسیری مبناهای نظری خود را از فلسفه گرفته و به آن رنگ و بوی جامعه‌شناختی داده‌اند.

وبر با وضع واژه فرشته^۱ و تفکیک دو نوع واقعیت طبیعی و اجتماعی در این رویکرد سهمیم بوده است (محمدپور، ۱۴۰۰ الف، ۳۰۲). وی جامعه‌شناسی را علمی می‌داند که مبادرت به فهم تفسیری کنش اجتماعی می‌کند تا از این رهگذر به تبیین علی روند و جلوه‌های آن دست پیدا کند (کرایب^۲، ۱۳۸۸ الف، ۹۳).

شوتس بینش پدیدارشناختی را با جامعه‌شناسی تلفیق کرده و نشان داد که ما چگونه معرفت خود را از دنیای اجتماعی بنا می‌کنیم و چیزی را پدید می‌آوریم که شوتس بافت‌های معنا^۳ می‌نامد؛ مجموعه معیارهایی که به کمک آنها تجربه حسی خود را در قالب دنیایی معنادار سازماندهی می‌کنیم (کرایب، ۱۳۸۸؛ ب، ۱۲۶-۱۲۵). وی بر جهان روزمره تجربه زیسته تأکید می‌کرد. جهانی که در وهله نخست بر حضور فیزیکی و درک حسی ما از این جهان مبتنی است و در وهله دوم بر مفاهیمی که ما برای نظم بخشیدن و تفسیر تجربه‌های خود استفاده می‌کنیم (جلایی‌پور، ۱۳۸۷، ۱۲۹). گرایش طبیعی ذهن

1. Versthen
2. Craib
3. Meaning Contexts

آدمی به دنیای خارج و موضوعات مشترک اجتماعی، ایجاب می‌کند که آدمیان به طور طبیعی و ساده در زندگی روزمره، اموری را که با آن سروکار دارند تفسیر کنند و به آنها معنا بخشند (توسلی، ۱۳۸۳، ۲۰).

به نظر برگر و لاکمن^۱ جامعه هم به عنوان واقعیت عینی و هم به صورت واقعیت ذهنی وجود دارد. درک کافی از واقعیات مستلزم این است که جامعه بر حسب فرایند دیالکتیکی پیشرونده‌ای متشکل از عوامل سه‌گانه برون‌سازی^۲، عینی‌سازی^۳ و درونی‌سازی^۴ فهمیده شود. نقطه آغاز این فرایند، درونی‌گردانیدن است؛ درک بی‌واسطه و تفسیر رویدادی عینی که از طریق جریان تکامل فردی پرورش اجتماعی^۵ آغاز می‌شود (برگر و لاکمن، ۱۳۹۹، ۱۷۷-۱۸۳). برگر و لاکمن معتقدند که واقعیتهای اجتماعی ساخته جامعه است و جامعه‌شناس به مطالعه فرایندهای ساخت این واقعیتهای می‌پردازد. زبان نقش مهمی در این ساخت و ساز دارد. «نظریه ساخت اجتماعی واقعیت، توضیح می‌دهد که چگونه فرهنگ‌ها از نمادها در ساختن واقعیتی همسان استفاده می‌کنند.» (باران^۶، ۲۰۰۴، ۴۳۴).

نظم اجتماعی و نهادسازی نتیجه این سازندگی و جریان بیرونی‌سازی مستمر انسانی است. دنیای نهادی که در جریان برهمکنش‌های انسانی به وجود می‌آید به دیگران انتقال می‌یابد (برگر و لاکمن، ۱۳۹۹، ۷۹-۹۸). برای مطالعه نظم نهادی، پژوهشگر باید به دنبال پاسخ به این سؤال باشد که دامنه نهادی شدن در جامعه چقدر است و به عبارت دیگر چه درصدی از افراد جامعه فعالیت نهادی شده را پذیرفته‌اند.

در حوزه جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی، مناقشات بین رویکردهای عین‌گرا و ذهن‌گرا در نهایت زمینه‌های تولد رویکرد برساخت‌گرایی اجتماعی را در این حوزه فراهم کرد. اولین بار اسپکتور^۷ و کیتسوسه^۸ (۱۹۷۳) این رویکرد را در بررسی فرایند طرح ادعاهای مسائل

1. Berger & Luckmann
2. Externalization
3. Objectivation
4. Legitimist
5. Socialization
6. Baran
7. Spector
8. Kitsuse

اجتماعی به کار بردند (هانیکان، ۱۳۹۸، ۱۳۵). این دیدگاه برای مطرح شدن یک مسئله اجتماعی، تنها به شرایط عینی اکتفا نمی‌کند. ما جهان اطراف و مسائل اجتماعی مربوط به آن را از طریق مقولات ذهنی^۱ خود می‌فهمیم. این مقولات همان سازه‌های اجتماعی هستند که ادعاسازان^۲ به عنوان بازیگران مسائل اجتماعی آن را برای جلب توجه و حمایت مخاطبین یا حضار^۳ می‌سازند (لوزیک^۴، ۱۳۹۸، ۳۵-۴۸). آن‌ها با به‌کارگیری ابزار و فنون بلاغی چون زبان، تصاویر و رسانه‌ها سعی دارند بیشترین تأثیر را بر مخاطبان خود که عموم مردم و سیاست‌گذاران هستند، گذاشته و آنها را متقاعد به تغییر شرایط کنند (بر^۵، ۱۳۹۸؛ هال^۶، ۲۰۰۱؛ گرگن^۷، ۲۰۰۱).

۳-۳. رویکرد برساخت‌گرایی در تحلیل مسائل محیط‌زیستی

دو رویکرد مقبول جامعه‌شناختی در مطالعه مسائل محیط‌زیستی، از دهه ۱۹۸۰ ظهور پیدا کرد؛ برساخت‌گرایی اجتماعی^۸ و واقع‌گرایی انتقادی^۹ (ساتن^{۱۰}، ۱۳۹۷، ۵۵). اگرچه انتقادهای متعددی از رویکرد برساخت‌گرایی اجتماعی از سوی کسانی که موضع واقع‌گرایانه‌تری اتخاذ می‌کنند، وجود دارد (مثلاً نیوبی^{۱۱}، ۱۹۹۱؛ دیکنز^{۱۲}، ۱۹۹۲؛ بنتون^{۱۳}، ۱۹۹۴؛ مارتل^{۱۴}، ۱۹۹۴)، اما بسیاری از اندیشمندان نیز از موضع برساخت‌گرایی اجتماعی دفاع می‌کنند. مطالعات موردی زیادی وجود دارد که از این دیدگاه برای مطالعه کشف، ظهور و موفقیت در طرح مشکلات محیط‌زیستی استفاده می‌کنند (یرلی^{۱۵}، ۱۹۹۱؛ هانیکان، ۱۹۹۵).

1. Categorization
2. Claims- makers
3. Audience
4. Loseke
5. Burr
6. Hall
7. Gergan
8. Social constructionism
9. Critical realism
10. Sutton
11. Newby
12. Dickens
13. Benton
14. Martell
15. Yearley

برساخت‌گرایان معتقدند که باید به فرایندهای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی‌ای که به واسطه آنها شرایط محیط‌زیستی خاصی به عنوان مخاطره تعریف می‌شوند، توجه کنیم. آن‌ها اعتبار دغدغه‌های مربوط به آلودگی، کمبود انرژی و فناوری‌های جدید را انکار نمی‌کنند، ولی معتقدند که وظیفه اصلی جامعه‌شناسان محیط‌زیست اثبات این مشکلات نیست، بلکه باید نشان دهند که این مشکلات حاصل فرایند پویای اجتماعی تعریف، مذاکره و مشروع‌سازی است (هانینگن، ۱۳۹۸، ۶۶-۶۲). مشکلات محیط‌زیستی، واقعیت‌های صرفاً فیزیکی نیستند و به خودی خود شناخته نمی‌شوند، بلکه به صورت اجتماعی ساخته می‌شوند و روند این ساخت تحت تأثیر شرایط فرهنگی، اقتصادی و سیاسی حاکم در زمینه‌های مختلف اجتماعی است (لیبراتور^۱، ۱۹۹۵، ۶۰).

مناقشات محیط‌زیستی، مظاهر محلی نگرانی‌ها در مورد مشکلات محیط‌زیستی هستند که باید درباره آنها تصمیم‌گیری شود. این منازعات زمانی پدیدار می‌شوند که تصمیم‌گیرندگان و ذینفعان مختلف برای رسیدن به توافق بر سر مناسب‌ترین راه‌حل‌ها برای مدیریت منابع طبیعی تلاش می‌کنند (اوزاوا^۲، ۱۹۹۶، ۲۲۰). آنچه از دیدگاه جامعه‌شناختی اهمیت دارد، شیوه‌ای است که در آن بعضی شرایط به‌عنوان مسئله تلقی می‌شوند و اینکه چگونه مدعیان این مسئله برای حل آن، توجه سیاسی را جلب می‌کنند (هاردینگ^۳، ۱۹۹۸، ۶).

کروفوت و واندولک^۴ حل مسائل محیط‌زیستی بر اساس رویکرد برساخت‌گرایی را با رویکرد سنتی تصمیم‌گیری متفاوت می‌دانند. در رویکرد برساخت‌گرایی مهم این است که چه کسی درگیر است، چگونه درگیر است، چگونه مسائل چارچوب‌بندی می‌شوند و در تصمیم‌گیری و اجرای آنها چگونه عمل می‌شود. میزان مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری یکی دیگر از تفاوت‌های تصمیم‌گیری سنتی و برساخت اجتماعی محیط‌زیستی است. فرایند سنتی مشارکت عمومی محدود را می‌طلبد در حالی که حل اختلاف محیط‌زیستی

1. Liberatore
2. Ozawa
3. Harding
4. Crowfoot & Wondolleck

مدرن به گروه‌های شهروندی اجازه می‌دهد تا مشارکت بیشتری در تصمیم‌گیری داشته باشند (کروفوت و واندولک، ۱۹۹۰، ۲۲).

یکی از موضوعات مهم در حل مشکلات محیط‌زیستی، نقشی است که ارزش‌ها، ایدئولوژی‌ها، احساسات و منافع مشارکت‌کنندگان در دامن زدن به اختلافات محیط‌زیستی و یا حل آنها ایفا می‌کنند. حل تعارض‌های ارزش‌محور بسیار دشوار است و تنها از طریق فرایند سیاسی و اجتماعی قابل اجرا است (کروفوت و واندولک، ۱۹۹۰، ۲۲). احساسات و ارزش‌ها می‌توانند نقش مهمی در توسعه اختلافات محیط‌زیستی یا حل آنها ایفا کنند. تضادهای منافع امکان حل شدن دارند اما تضادهای ارزشی معمولاً به راحتی قابل حل نیستند (مک‌ناتون و مارتین^۱، ۲۰۰۲، ۲۷۰-۲۷۱).

برساخت‌گرایی اجتماعی، موضوع اصلی بسیاری از تحلیل‌های جامعه‌شناختی است. با این وجود، هیچ تعریف سیستماتیکی از آن وجود ندارد و راه‌هایی که از طریق آن می‌توان این رویکرد را تفسیر کرد، متنوع است (براون^۲، ۱۹۹۵، ۳۶). این فقدان تعاریف روشن از اصطلاحات مختلف مورد مناقشه، بحث بر سر این نظریه را پیچیده می‌کند. با توجه به مشکلات موجود در تعریف برساخت‌گرایی اجتماعی، بهتر است آن را به‌عنوان چتری وسیع^۳ ببینیم که امکان رویکردهای متنوع را برای تحلیل جامعه‌شناختی فراهم می‌کند (پاتر^۴، ۱۹۹۶، ۱۲۵). رویکرد برساخت‌گرایی اجتماعی، شیوه‌ای را که مشکلات محیط‌زیستی و همچنین بهترین راه پرداختن به آنها، از نظر اجتماعی ساخته شده و اغلب مورد بحث قرار می‌گیرند، برجسته می‌کند (برنینگهام^۵، ۱۹۹۸، ۵۵۹). برساخت‌گرایی تصمیم‌گیری‌های اجتماعی در مورد اهمیت یک مشکل محیط‌زیستی و راه‌حل آن را نتیجه مذاکره می‌داند. نقطه قوت رویکرد برساخت‌گرایی اجتماعی این است که وجود بحران محیط‌زیستی را به صورت غیرانتقادی نمی‌پذیرد، بلکه روی فرایندهای اجتماعی، سیاسی و

1. MacNaughton & Martin
2. Brown
3. Broad umbrella
4. Potter
5. Burningham

فرهنگی تمرکز می‌کند که باعث می‌شوند یک شرایط محیطی مخاطره‌آمیز و نیازمند اقدام، تعریف شوند (یرلی، ۲۰۰۲، ۲۸۲). بک^۱ از برتری تفسیری دیدگاه برساخت‌گرایی در مورد مسائل محیط‌زیستی دفاع می‌کند. مشکلات محیط‌زیستی تنها مشکلات محیطی قابل مشاهده اطراف ما نیستند بلکه در منشأ و پیامدهای خود، مشکلاتی کاملاً اجتماعی، مربوط به تاریخ زندگی انسان‌ها و شرایط زندگی و همچنین روابط آنها با جهان و واقعیت‌ها هستند (بک، ۱۹۹۶، ۳).

برخی از منتقدان برساخت‌گرایی این سؤال را مطرح می‌کنند که اگر مسائل محیط‌زیستی نتیجه برساخت اجتماعی هستند، چگونه می‌توان ضرورت‌های واقعی را تعیین کرد. آن‌ها برساخت‌گرایان را در این موضع بی‌ثبات می‌دانند. زیرا همزمان ادعا می‌کنند که مشکلات محیط‌زیستی و راه‌حل‌هایشان محصول نهایی یک فرایند اجتماعی پویا از جمله تعریف، مذاکره و مشروعیت‌بخشی است و در عین حال در موضعی واقع‌گرایانه، تهدیدهای محیط‌زیستی را واقعی و نگران‌کننده می‌دانند (کیدنر^۲، ۲۰۰۰، ۳۴۳). برساخت‌گرایان در پاسخ به این انتقادات بیان می‌کنند که دعای مربوط به مسائل محیط‌زیست را می‌توان به کمک شواهد عینی موجود ارزیابی کرد. نقش برساخت‌گرایی اجتماعی تنها ارائه مدلی نیست که از نظر علمی تخریب اکوسیستم را به متغیرهای اجتماعی وصل می‌کند بلکه باید بر بازگشت به پرسش‌های جامعه‌شناختی کلاسیک درباره ادراک و قدرت و نقش آنها در برساخت مسائل مبتنی باشد. تغییرات بیوفیزیکی در محیط‌زیست تنها زمانی معنا دارند که گروه‌های متأثر از این تغییرات، از طریق یک خود-بازتعریفی^۳ آنها را بپذیرند (ساتن، ۲۰۰۴، ۵۷-۵۴).

جول بست^۴ معتقد است که برساخت‌گرایی تنها موضعی نظری نیست، بلکه می‌توان از آن همچون ابزاری تحلیلی نیز بهره گرفت. وی برساخت‌گرایی را دیدگاهی می‌داند که درک بهتری از جهان اطراف به ما می‌دهد (بست، ۱۹۸۹، ۲۵۰). بست سه کانون مهم مطالعه

1. Beck
2. Kidner
3. Self-redefinition
4. Best

برساخت‌گرایانه مسائل اجتماعی را شامل ادعاها، مدعیان و فرایند طرح ادعا می‌داند (هانینگن، ۱۳۹۸، ۱۳۶).

هیلگارتتر و بوسک^۱ مشکل اجتماعی را این‌گونه تعریف می‌کنند: شرایطی که مدعیان به آن در عرصه گفتمان و کنش عمومی برچسب می‌زنند و آن را مضر تعریف می‌کنند و ادعای رفع آن را تنظیم می‌کنند. بنابراین، مشکلات اجتماعی محصول ادعاسازی و فرایند برساخت هستند (هیلگارتتر و بوسک، ۱۹۸۸، ۷۰). ادعاها شکایاتی درباره شرایط اجتماعی هستند که گروهی آن را نامطلوب تلقی می‌کنند. محتوای ادعاهای مسائل اجتماعی را با تکیه بر قدرت بیان و استفاده آگاهانه از زبان در طرح ادعا می‌توان بررسی کرد. اظهارات بلیغ سه مؤلفه اساسی دارند: زمینه‌ها^۲، احکام^۳ و نتایج^۴. زمینه‌ها، داده‌های مربوط به واقعیت‌هایی را فراهم می‌کنند که گفتمان سیاست‌گذاری متعاقب آن را شکل می‌دهد. احکام، توجیهاتی هستند که برای رفع مشکل، به آنها نیاز است و نتایج، اقداماتی را توضیح می‌دهند که برای حل مسائل اجتماعی لازم است (هانینگن، ۱۳۹۸، ۱۳۷-۱۳۶). فنون بلاغی دیگری را نیز می‌توان به موارد مذکور اضافه نمود. بلاغت صداقت^۵، که شامل ارزش‌ها و اخلاقیاتی است که برای جلب توجه به یک مسئله لازم است و زمانی که مخاطبان بسیار ناهمگن‌اند، کارایی بسیاری دارد. بلاغت عقلانیت^۶، زمانی که مدعیان فرهیخته با مخاطبان بانگیزه مواجه‌اند. فن بلاغی کهن‌الگوها^۷ که کلیشه‌های ذهنی را می‌سازند و در تبلیغات طرح ادعا قدرت متقاعدکنندگی چشمگیری دارند (بست، ۱۹۸۹؛ رافر^۸، ۱۹۹۲).

برای بررسی مدعیان، باید به مواردی توجه کرد؛ از جمله اینکه آیا مدعیان به سازمان‌های خاص، جنبش‌های اجتماعی، متخصصان یا گروه‌های ذینفع تعلق دارند؟ آن‌ها نماینده منافع خودشان هستند یا مدافع منافع گروه‌های دیگرند؟ آن‌ها مجرب‌اند یا

1. Hilgartner & Bosk
2. Grounds
3. Warrants
4. Conclusions
5. Rhetoric of rectitude
6. Rhetoric of rationality
7. Archetype
8. Rafter

مبتدی؟ این امر می‌تواند بر انتخاب فنون بلاغی تأثیر بگذارد. مدعیان ممکن است رسانه‌های جمعی را نیز در اختیار داشته باشند، مخصوصاً به این دلیل که تولید اخبار به روزنامه‌نگاران، ویراستاران و ناشرانی وابسته است که دائماً درصدد یافتن گرایش‌ها، مدها و مسائل جدید هستند (هانینگان، ۱۳۹۸، ۱۳۹-۱۴۰).

ادعاسازی بخشی از رویکرد برساخت‌گرای اجتماعی است و شیوه‌ای را که مشکلات محیط‌زیستی و سازوکارهای رسیدگی به آنها از نظر اجتماعی ساخته می‌شوند و اغلب مورد مناقشه قرار می‌گیرند، برجسته می‌کند (برنینگهام، ۱۹۹۸، ۵۳۹). ساخت مسائل محیط‌زیستی اغلب، توسط متخصصانی چون دانشمندان، محیط‌بانان، مهندسان، وکلا، مقامات دولتی و لابی‌گران انجام می‌شود (هانینگان، ۱۹۹۵، ۳۱). دیدگاه برساخت‌گرایی نقش‌هایی را که توسط چنین اجتماعی در ایجاد آگاهی عمومی و پاسخ به مسائل محیط‌زیستی ایفا می‌شود، بررسی می‌کند (دانلپ^۱ و کاتون^۲، ۱۹۹۷، ۳۱). ادعاسازی در مرکز نظریه مشکلات اجتماعی قرار دارد و به عنوان فرایندی که از طریق آن موضوعات مشکل‌ساز مشخص شده و ادعا درباره آنها بیان می‌گردد، تعریف می‌شود (مولکای^۳، ۱۹۹۵، ۵۴۰).

طرح سه مرحله‌ای گردآوری، ارائه و اعتراض به یک ادعای محیط‌زیستی، به عنوان یک چارچوب مفید برای تجزیه و تحلیل برساخت مشکلات محیط‌زیستی عمل می‌کنند. این طرح کلی از مراحل مختلف ادعاسازی، یک تیپ آرمانی^۴ است اما مراحل آن گسسته و خطی نیستند بلکه همپوشانی دارند و جداسازی آنها تنها یک ابزار تحلیلی است (هانینگان، ۱۳۹۵، ۳۹). فرایند سه مرحله‌ای هانینگان عبارت است از:

۱. گردآوردن ادعاهای محیط‌زیستی. مهم‌ترین فعالیت‌های این مرحله نام‌گذاری مسئله، تفکیک آن از مسائل مشابه، تعیین بنیان علمی، فنی، اخلاقی و قانونی ادعا و ارزیابی کسی که مسئول اجرای تغییرات است (هانینگان، ۱۳۹۸، ۱۴۳). هنگامی که یک

1. Dunlap
2. Catton
3. Mulcahy
4. Ideal type

مشکل شناسایی شد، گام بعدی تعیین مبنای علمی، فنی یا اخلاقی آن ادعا است. علم نقش مهمی در جمع‌آوری ادعاهای محیط‌زیستی دارد (هانینگان، ۱۹۹۵، ۴۵). مدعیان محیط‌زیستی برای موفقیت به یک مبنای قابل قبول برای ادعای خود نیاز دارند و دانش علمی اغلب نقش مهمی را در این زمینه ایفا می‌کند. به عنوان مثال، بحث در مورد تخریب لایه اوزن به پیش‌بینی‌های علمی در مورد عواقب تخریب آن بستگی دارد (یرلی، ۱۹۹۱، ۱۱۶). بلورز^۱ شواهد علمی را مبنایی برای اقدام در مورد مسائل محیط‌زیستی مشکل‌ساز می‌داند. فقدان شواهد روشن، قضاوت علمی صحیح را دشوار کرده و این فرصت را برای رقیبان ایجاد می‌کند تا این شواهد را دستکاری کنند (بلورز، ۱۹۹۳، ۷۸۱-۷۸۴).

۲. طرح و ارائه ادعاهای محیط‌زیستی. مدعیان در طرح ادعاهای محیط‌زیستی، هم باید جلب توجه کنند و هم به ادعای خود مشروعیت بخشند. جلب توجه به معنای بالا بردن وجهه عمومی مسئله مورد بحث، از طریق روش‌های ماهرانه است (یرلی، ۱۹۹۱، ۱۸۶). یکی از روش‌های مؤثر برای جلب توجه این است که مدعیان از زبان محرک و تصویرپردازی استفاده کنند (هانینگان، ۱۳۹۸، ۱۴۸).

رسانه‌ها کانون مرکزی برای ارائه ادعاهای محیط‌زیستی هستند. برای جلب توجه رسانه‌ها، مدعیان باید نشان دهند که ادعای آنها واقعی و دارای ارزش خبری است. استفاده از ابزارهای بلاغی و زبان نمادین مهم است، زیرا ایجاد عبارات جذابی که به طرح و بسته‌بندی^۲ ادعای محیطی کمک می‌کند، برای ارائه موفقیت‌آمیز آن ادعا بسیار مهم است (هانینگان، ۱۹۹۵، ۱۰۹-۱۱۰). به عنوان مثال، برنینگهام دریافت که ایجاد اصطلاح غرش عظیم^۳ برای توصیف سر و صدای یک جاده جدید، نشان دهنده مرحله مهمی در بساخت مسائل محیطی است و استفاده از این اصطلاح در رسانه‌ها، منعکس‌کننده استفاده محلی از این اصطلاح است (برنینگهام، ۱۹۹۸، ۵۵۴). با توجه به اهمیت جلب توجه عمومی، مدعیان باید ادعای خود را به صورت نمایشی و متقاعدکننده ارائه کنند. نمایش منبع مهمی است که به مشکلات اجتماعی جان می‌بخشد. نمایش بصری می‌تواند به ارائه یک ادعای

1. Blowers

2. package

3. Tremendous roar (A27 roar)

محیطی و قرار دادن آن در دستور کار سیاسی و همچنین به عنوان انگیزه‌ای برای کنش جمعی عمل کند. اگر سازمان‌های محیط‌زیستی در رویدادها و بحث‌های رسانه‌ای سرمایه‌گذاری کنند، می‌توانند از آن برای جلب توجه نسبت به نگرانی‌های محیطی خود استفاده کنند (هانگان، ۱۹۹۵، ۱۱۲).

یکی از وظایف و خدمات رسانه‌ها انتشار اطلاعات در مقیاس گسترده است. بر این اساس، رسانه‌ها ظرفیت این را دارند که آگاهی عمومی، شناخت و درک مسائل محیط‌زیستی را تحت تأثیر قرار دهند (عاملی، بیچرانلو، بهار، و غلامی، ۱۳۹۸، ۱۷۴). رسانه‌های جمعی می‌توانند مخاطبان بالقوه‌ای در اختیار ادعاسازان قرار دهند تا آنان بتوانند پیام خود را در جمع بسیار بزرگی از آنها مطرح کنند. دلیل اهمیت طرح ادعا در رسانه‌های جمعی این است که ادعاسازان در برابر جمع بزرگی از مخاطبان قرار می‌گیرند (ضابطیان و موسوی، ۱۴۰۰، ۲۶۷).

۳. **مناقشه ادعاهای محیط‌زیستی.** هنگامی که مدعیان موفق شدند ادعای خود را در دستور کار سیاسی قرار دهند، برای مشروعیت ادعای خود، باید تعاریف خود را از شرایطی که به نظرشان مشکل‌ساز است، به صورت توصیف‌های معقول و منطقی ارائه دهند. مشروعیت ادعاهای محیطی اغلب به توانایی مدعیان برای ایجاد یک منطق علمی قابل قبول بستگی دارد (جاسانوف^۱، ۱۹۸۷، ۱۹۵). گروه‌های محیط‌زیستی با استناد به منابع معتبر علمی، عقلانیت موضع خود را نشان می‌دهند و از این طریق حمایت و مقبولیت سیاسی به دست می‌آورند (یرلی، ۱۹۹۱، ۱۱۷). یک ادعای محیط‌زیستی مستلزم یک اعتراض مداوم توسط مدعیانی است که به دنبال ایجاد تغییرات قانونی و سیاسی هستند. اطمینان از اینکه ادعای آنها از سیستم سیاسی عبور می‌کند، اولویت آنها در این مرحله است (هانگان، ۱۹۹۵، ۲). در این رابطه، کینگدون^۲ (۱۹۸۴) به نقش مهم «کارآفرینان سیاست‌گذاری»^۳ اشاره می‌کند. یعنی افرادی که زمان، انرژی و منابع مالی خود را برای حمایت از اهمیت یک موضوع خاص اختصاص می‌دهند (لیبراتور، ۱۹۹۵، ۶۹).

1. Jasanoff
2. Kingdon
3. policy entrepreneurs

۴. چارچوب‌بندی مسائل محیط‌زیستی

چارچوب، تفسیر منازعه‌کنندگان درگیر در مناقشات محیط‌زیستی از یک مسئله محیطی و چگونگی حل آن است. این چارچوب‌ها با تغییر شرایط بیرونی پیرامون یک تعارض در طول زمان تغییر می‌کنند یا به طور قابل توجهی برای دوره‌های زمانی طولانی بدون تغییر باقی می‌مانند. آن‌ها به فرایند ساختن و بازنمایی تفاسیر ما از دنیای اطرافمان اشاره دارند و برای درک ایجاد، تکامل و تداوم اختلافات محیط‌زیستی به کار می‌روند. پنج نقش مهم چارچوب‌بندی در مناقشات محیط‌زیستی عبارت است از: تعریف مسائل؛ شکل دادن به اینکه چه اقداماتی و توسط چه کسانی انجام شود؛ حمایت از مناقشه‌کنندگان؛ توجیه مواضع خاص در مورد مسائل محیطی و بسیج مردم برای انجام یا خودداری از اقدام در مورد مسائل (گری، ۲۰۰۳، ۱۵-۱۹). چارچوب‌ها اغلب کنش‌محور بوده و الهام‌بخش جنبش‌ها و کمپین‌های اجتماعی هستند. این نوع چارچوب‌ها به دنبال کنش جمعی و مذاکره برای تغییر شرایط مشکل‌زا هستند (بنفورد و اسنو^۱، ۲۰۰۰، ۴).

چارچوب‌بندی بر فرایندهای گفتمانی متمرکز است که از طریق آن گروه‌ها از تفسیرهای خاصی از واقعیت حمایت می‌کنند و اقدامات مناسب برای آن را پیشنهاد می‌کنند. در فرایند چارچوب‌بندی، بر ویژگی‌های خاصی از واقعیت تأکید می‌شود، در حالی که برخی دیگر نادیده گرفته می‌شوند (شان و راین^۲، ۱۹۹۴، ۲۳). به طور کلی، چارچوب‌ها تفسیرهایی هستند که ما از جهان انجام می‌دهیم. از طریق قالب‌بندی یک رویداد، یک فرد یا یک تعامل به شیوه‌ای خاص، معنای خاصی را به آن نسبت می‌دهیم (هانک^۳، گری^۴ و پاتنام^۵، ۲۰۰۲، ۶). یک عامل کلیدی در اثربخشی چارچوب‌ها، مفهوم رزونانس^۶ است. رزونانس با میزان هماهنگی یک چارچوب با شرایط زمینه‌ای جامعه، ذینفعان درگیر و همچنین برجستگی نسبی عناصر تشکیل‌دهنده آن مرتبط است. هر چقدر ابعاد مختلف چارچوب ارائه شده،

1. Benford & Snow
1. Schon & Rein
3. Hanke
4. Gray
5. Putnam
6. Resonance

نزدیکی بیشتری با فرهنگ جامعه محلی و برنامه‌ریزان داشته باشد، آن چارچوب رزونانس بالاتری با جامعه دارد (بنفورد و اسنو، ۲۰۰۰، ۱۰-۱۵). چارچوب‌های موفق با مضامین فرهنگی، باورها و جهان‌بینی جامعه، که وجهه مشترک کل جامعه است، هماهنگ هستند (جاسپر و پولسن^۱، ۱۹۹۵، ۱۵). چارچوب زمانی موفق خواهد بود که سیاست‌گذاران با مدعیان هم‌جهت شده و پیشنهاد آنها را در خط‌مشی یا قانون‌گذاری بگنجانند. اینکه سیاست‌گذاران نسبت به یک چارچوب واکنش مثبت یا منفی نشان می‌دهند، بستگی به سطح رزونانس فرهنگی آن دارد که به همخوانی چارچوب با جامعه و سطح سودمندی آن برای ذینفعان یک مسئله محیط‌زیستی بستگی دارد (کوان^۲، ۲۰۱۸، ۷۰).

در مجموع مراحل مختلف در فرایند بر ساخت مسائل محیط‌زیست تحت تأثیر بازیگران، مخاطبان و زمینه‌های مختلف این میدان قرار دارد. برهمکنش‌های این کنشگران در نهایت منجر به موفقیت یا شکست بر ساخت یک مسئله می‌شود. هانیگان معتقد است برای ساخت موفق یک مسئله محیط‌زیستی عواملی تأثیرگذار است:

۱. مسئله محیط‌زیستی باید از اقتدار علمی و اعتبار ادعا برخوردار باشد (هانیگان، ۱۳۹۸، ۱۶۲). بسترهای علمی مشکلات محیط‌زیستی، آن‌ها را فراتر از مشکلاتی قرار می‌دهد که تنها بر ادعاهای اخلاقی مبتنی‌اند (یرلی، ۱۹۹۱، ۱۱۷).
۲. داشتن یک یا چند مروج علمی که بتوانند جنبه جذاب و اسرارآمیز تحقیقات را به ادعای حامی محیط‌زیست تبدیل کنند. این مروجان در هر مقامی که باشند، نقش کارگزارانی را ایفا می‌کنند که ادعاها را تدوین و تنظیم می‌کنند (هانیگان، ۱۳۹۸، ۱۶۲).
۳. مسئله محیط‌زیستی باید مورد توجه رسانه‌ای قرار بگیرد. گفتمان رسانه‌ای همانند یک مجادله نمادین^۳ میان رقیبان است (هانیگان، ۱۳۹۸، ۱۶۳). بدون پوشش رسانه‌ای مشکلات وارد عرصه گفتمان عمومی نمی‌شوند و به بخشی از فرایند سیاسی تبدیل نخواهند شد (لاپتون^۴، ۲۰۰۴، ۱۸۷).

1. Jasper & Pulsen
2. Qiaoan
3. Symbolic contest
4. Lupton

۴. یک مسئله محیط‌زیستی بالقوه باید با تصاویر و اصطلاحات عینی و نمادین بزرگ جلوه داده شود (هانینگان، ۱۳۹۸، ۱۶۳). تصاویر، یک استدلال پیچیده را قابل فهم و از نظر اخلاقی محرک می‌کنند (جاسپر و پولسن، ۱۹۹۵، ۵۰۹).

۵. باید مشوق‌های اقتصادی وجود داشته باشد تا اقدامی در باب مشکلات محیط‌زیستی صورت پذیرد. در عین حال، ادعاهای محیط‌زیستی که برای گروهی انگیزه‌های اقتصادی به همراه دارند، ممکن است هزینه‌هایی نیز برای دیگران داشته باشند و باعث مخالفت‌های شدید شوند.

۶. برای اینکه مسئله محیط‌زیستی با موفقیت کامل مورد مناقشه واقع شود، باید حامی نهادی ای داشته باشد که هم مشروعیت و هم تداوم آن را تضمین کند. این امر به ویژه زمانی حائز اهمیت است که مسئله‌ای در دستور کار سیاسی قرار گرفته و مشروعیت یابد (هانینگان، ۱۳۹۸، ۱۶۴-۱۶۲).

پارادایم برساخت‌گرایی - تفسیری نگاه همه جانبه‌نگری بر پیدایش و فهم مسائل محیط‌زیستی دارد. اندیشمندان این نحله فکری معتقدند، مدعیان موفق می‌شوند از طریق کنشگری محیط‌زیستی در سطح خرد و تأثیرگذاری بر جامعه در سطح خرد و کلان ساختاری، به برجسته کردن یک مشکل پردازند. هر چقدر چارچوب ارائه شده برای حل مسئله از سوی فعالان محیط‌زیستی، با شرایط فرهنگی و اجتماعی جامعه، هماهنگی بیشتری داشته باشد، احتمال موفقیت آنها در مناقشات محیط‌زیستی بیشتر خواهد بود.

فعالیت کنشگران محیط‌زیستی، از گردآوری و طرح مسئله محیط‌زیستی گرفته تا منازعه آن در سطح سیاست‌گذاری و درخواست اجرای قوانین جدید یا تغییر قوانین قبلی، تحت تأثیر پارامترهای زیادی قرار دارد. جلب توجه و مشروع‌سازی یک مسئله محیطی در اجتماعی محلی، در کنش متقابل نمادی فعالین محیط‌زیستی با افراد انجام می‌شود. وقتی برساخت‌گری به سطح سیاست‌گذاری می‌رسد، نیازمند جلب توجه نهادهای سیاست‌گذار و تصمیم‌گیرنده است. بنابراین نقش قدرت و ارتباط با آن در سطوح کلان مدیریتی برجسته می‌شود.

۵. بحث و نتیجه گیری

تناسب نسبی نظریات جامعه‌شناسی با واقعیت‌های اجتماعی، ویژگی اساسی جامعه‌شناسی در جوامع توسعه‌یافته، نتیجه مطالعات فرانظری است. مطالعه فرانظری برای انجام بخشی به رهیافت‌های نظری در مطالعه مسائل محیط‌زیستی که در حیطه علوم میان‌رشته‌ای به حساب می‌آیند، به محققین این امکان را می‌دهد که به مطالعه ساختارمند در این زمینه پردازند. همانگونه که ریتزر می‌گوید مطالعات فرانظری ابعاد چهارگانه؛ درونی - اجتماعی، بیرونی - اجتماعی، درونی - فکری و بیرونی - فکری نظریات را آشکار کرده و فهم دقیق آنها را به همراه دارد (ریتزر، ۱۳۹۳؛ ریتزر، ۲۰۰۱). مقاله حاضر با مطالعه فرانظری پارادایم برساخت‌گرایی - تفسیری از منظر درونی - فکری و بیرونی - فکری، به دنبال دستیابی به مبانی فکری و شناختی صاحب‌نظران این رویکرد و الگوی مطالعه آنها در فرایند برساخت مسائل محیط‌زیستی است.

مبانی شناختی پارادایم برساخت‌گرایی تفسیری از منظر بیرونی - فکری، در فلسفه و در اندیشه فیلسوفانی چون کانت، دیلتای و هوسرل قرار دارد که به مطالعه پدیده‌ها بر مبنای برهمکنش بین ابژه‌ها و سوژه‌ها تأکید دارند. از منظر درونی - فکری، این پارادایم مبتنی بر نظریات جامعه‌شناختی اندیشمندانی چون شوتمس، وبر، هایدگر، برگر و لاکمن است که کنشگران و برهمکنش‌های آنها و زمینه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی این برهمکنش‌ها را مطالعه می‌کنند.

در حوزه جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی، اندیشمندانی چون اسپکتور و کیتسوسه، لوزیک، هانیگان، بست، یرلی و بسیاری از صاحب‌نظران دیگر از دیدگاه برساخت‌گرایی به مطالعه مسائل محیط‌زیستی می‌پردازند و مشکلات محیط‌زیستی را، واقعیت‌هایی فیزیکی و اجتماعی می‌دانند که زمینه اجتماعی جامعه در برساخت آنها مؤثر است. در جدول شماره (۳)، عناصر اساسی سازنده این پارادایم در بیرون و درون حوزه جامعه‌شناسی ذکر شده است.

جدول ۳. عناصر سازنده پارادایم برساختی - تفسیری

عناصر سازنده				پارادایم برساختی - تفسیری
نظریه‌ها	روش‌ها	موضوع مورد بررسی	سرمنشق	
عقل پیشینی، آگاهی نیت‌مند، نظریه پدیدارشناسی	پدیدارشناسی	پیوند عقل و تجربه، شکل پیشینی ذهن، ذات اشیاء، آگاهی	کانت، دلتای، هوسرل	برساخت‌گرایی در فلسفه
ساخت اجتماعی واقعیت، پدیدارشناسی، روش‌شناسی مردمی، جامعه‌شناسی وجودی	روش‌های کیفی از جمله مطالعات موردی، روش داده‌بنیاد ...	کنش، آگاهی، ساخت اجتماعی واقعیت، تجربه زیسته زندگی روزانه، زبان، نهادمندی، عناصر عینی جامعه، نقش اجتماعی	شوتس، وبر، برگر و لاکمن، گلاسر، هایدگر ...	رویکرد جامعه‌شناختی برساخت‌گرایی
ساخت ادعای مسائل اجتماعی، بازی مسائل اجتماعی، نظریه چارچوب‌بندی، برساخت‌گرایی متنی، برساخت‌گرایی محض	روش‌های کیفی از جمله مطالعات موردی، داده‌بنیاد ...	مسائل اجتماعی، کنش، آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی، زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه، رسانه، نهادها	اسپکتور و کیتسوسه، لوزیک، رابینگتن ...	رویکرد برساخت‌گرایی در مطالعه مسائل اجتماعی
برساخت مسائل محیط‌زیستی، نظریه چارچوب‌بندی	روش‌های کیفی از جمله مطالعات موردی، داده‌بنیاد ...	مسائل محیط‌زیستی، کنش، زبان، زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه، رسانه، نهادها	هانیکان، بست، یرلی، برنینگهام، کروفوت و واندولک، مک ناتون و مارتین ...	رویکرد برساخت‌گرایی در جامعه‌شناسی محیط‌زیست

منبع: یافته‌های نگارنده

پارادایم برساخت‌گرایی - تفسیری، در فلسفه، سطوح خرد کنش و آگاهی انسان‌ها را مورد مطالعه قرار می‌دهد. به تدریج با تغییراتی که در نتیجه بازاندیشی‌های نظری و انتقادی در نظریه‌ها انجام شد، پیوند در سطوح خرد و کلان در اکثر پارادایم‌های اجتماعی و از جمله پارادایم برساخت‌گرایی به وجود آمد. از جمله اندیشمندانی که به پیوند تعریف اجتماعی و کنش‌های انسان با سطح نظام‌های اجتماعی جامعه پرداختند، برگر و لاکمن بودند.

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۲۶

دوره ۱۶، شماره ۱
زمستان ۱۴۰۲
پیاپی ۶۱

برگر و لاکمن علائق جامعه‌شناسی پدیده‌شناسی را به ساختارها و نهادهای اجتماعی بسط دادند. از این گذشته درصدد تلفیق سطوح فردی و اجتماعی برآمدند. این دو اندیشمند پدیده‌شناسی پر رمز و راز شوتس را به زبان نظریه متعارف جامعه‌شناسی برگرداندند و حتی از کار شوتس هم فراتر رفته و آن را با روانشناسی اجتماعی مید مستحکم کردند و سپس کار شوتس و مید را با کار مارکس و دورکیم درباره جامعه و فرهنگ و کار ویر درباره کنش اجتماعی را با اندیشه‌های دورکیم در زمینه واقعیت‌های برون‌ذهنی تلفیق کردند. برگر و لاکمن به روشنی آشکار ساخته‌اند که می‌خواهند به شیوه‌ای تلفیقی، خصلت دوگانه جامعه را بر حسب واقعیت عینی و معنای ذهنی مورد بررسی قرار دهند (ریتزر، ۱۳۸۷؛ برگر و لاکمن، ۱۳۹۹).

مناقشات بر سر نظریه انگ‌زنی و انتقاداتی که به این نظریه وارد می‌شد، قلمرویی برای ورود رویکرد برساخت‌گرایی اجتماعی در مطالعه مسائل اجتماعی ایجاد کرد. «تولیدات فزاینده نظری و تجربی بست، اسپکتور و کیتسوسه، سه نویسنده حوزه مسائل اجتماعی و آنچه با تشویق‌های آنها به وجود آمد، موجب ارتقا و ترویج این رویکرد شد.» (راینگتون، ۱۴۰۰، ۲۲۵). اسپکتور و کیتسوسه بر تعریف ذهنی و نه شرایط عینی در برساخت مسائل اجتماعی تأکید داشتند. «آن دو با اتخاذ موضع ذهن‌گرایی افراطی، تمام توجه خود را به فرایند تعریف معطوف می‌کنند.» (راینگتون، ۱۴۰۰، ۲۲۶). برساخت‌گرایان ذهن‌گرا معتقدند موضوع اصلی جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی، کشف این نکته است که چگونه تعریفی از یک مسئله اجتماعی در جامعه ساخته می‌شود. تا اواسط دهه ۱۹۷۰ متخصصان عین‌گرای متعددی بر تأکید زیاد برساخت‌گرایان بر ذهن انتقاد داشتند. تا اینکه در پایان دهه ۱۹۸۰، رویکرد برساخت‌گرایی مکاتب خود را شکل داد: کسانی که تلاش‌های پژوهشی خود را حول محور تعریف ذهنی مسئله متمرکز کردند (برساخت‌گرایان مطلق) و کسانی که داده‌های مربوط به شرایط عینی را نیز به کار بستند که موقعیت اجتماعی این گونه تعریف‌ها را فراهم می‌ساخت (برساخت‌گرایان متنی) (راینگتون، ۱۴۰۰، ۲۲۷). به دنبال آن برساخت‌گرایی از حالت ذهن‌گرایی محض به سمت توجه به عوامل عینی و زمینه‌های اجتماعی که ساخت مسائل اجتماعی در آن روی می‌دهد، حرکت کرد. مطالعه تلفیقی و تأکید بر برساخت‌گرایی متنی در مطالعات جامعه‌شناختی مسائل محیط‌زیست نمایان‌تر

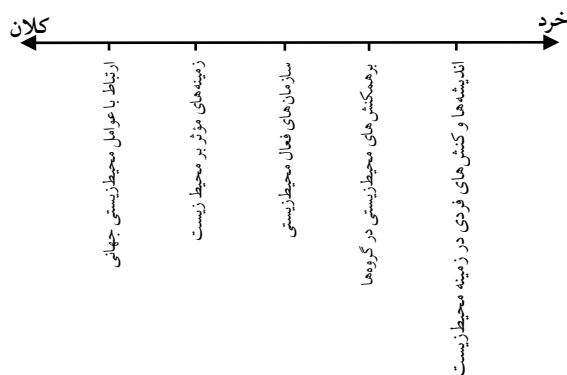

است. صاحب‌نظران این حوزه از جامعه‌شناسی اعتقاد دارند که مسائل محیط‌زیستی، مسائلی نسبی بوده و به اشکال متفاوت فهم می‌شوند. علاوه بر جلوه‌های عینی مشکلات محیطی، نحوه تعریف آنها توسط مدعیان محیط‌زیستی و بعلاوه تأثیر عوامل کلان اجتماعی بر نحوه درک این مسائل و تلاش در جهت رفع آن‌ها مؤثر است.

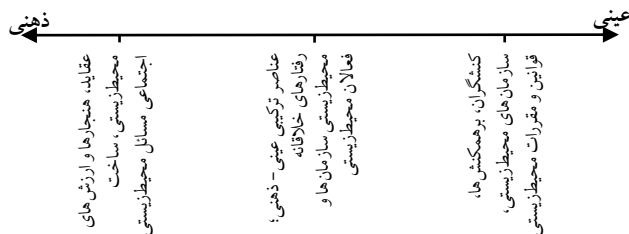
رزوانس فرهنگی به معنای ارائه چارچوب‌های هماهنگ با زمینه فرهنگی جامعه در حل مسائل، وجهی دیگر از تأکید بر سطوح مختلف واقعیت اجتماعی است. به این معنا که این واقعیات در تعامل با هم بر شیوه عمل در ارتباط با یک مسئله محیط‌زیستی دخالت دارند. بنابراین، رویکرد برساخت‌گرایی - تفسیری نیز همچون بسیاری از نظریات دیگر به سمت پیش تلفیقی حرکت کرد. اندیشمندان متأخر این پارادایم در مطالعه پدیده‌های اجتماعی و از جمله مسائل محیط‌زیستی با نگاهی چندسطحی به ترکیب عوامل مختلف در سطوح چندگانه واقعیت‌های اجتماعی مورد اشاره ریتزر، پرداختند. اندیشمندان جامعه‌شناسی محیط‌زیست، که در مقاله حاضر نظریاتشان به اختصار مطرح شد، در مطالعه فرایند برساخت مسائل محیط‌زیستی، به مجموعه‌ای از عوامل در سطوح واقعیت اجتماعی تأکید دارند. برای ترسیم الگوی این عوامل جهت کاهش پیچیدگی مطالعه آنها، می‌توان از دو پیوستار استفاده کرد که از تقاطع آنها الگوی ساده‌ای رسم می‌شود که کلیه عوامل تأثیرگذار بر فرایند برساخت مسائل محیط‌زیستی را در بر می‌گیرد.

پیوستار خرد-کلان، این نظریات را به صورت شکل شماره (۱) می‌توان ترسیم کرد.

شکل ۱. عناصر پیوستار خرد-کلان نظریه برساخت مسائل محیط‌زیست

خردترین پدیده‌ها در این پیوستار شامل اندیشه و کنش محیط‌زیستی افراد و کلان‌ترین آنها شامل ارتباط با محیط‌زیست جهانی است. در میانه این دو، پدیده‌های مختلف مؤثر در بر ساخت مسائل محیطی قرار می‌گیرند. این پیوستار با دیدگاه اندیشمندانی چون کروفوت و واندولک (۲۰۰۴) و مک ناتون و مارتین (۲۰۰۲) درباره نقش ارزش‌ها، ایدئولوژی و احساسات مشارکت‌کنندگان در دامن زدن به اختلافات و یا حل آنها، ساتن (۲۰۰۴) درباره ادراک و بازتعریف انسان‌ها از تغییرات محیطی، بست (۱۹۹۸) درباره ادعا محیط‌زیستی، هیلگارتر و بوسک (۱۹۸۸) درباره برجسب‌زنی به مخاطرات محیط‌زیستی و تأکید بر نینگهام (۱۹۹۸) بر اهمیت زبان نمادین منطبق است. عوامل تأثیرگذار بر بر ساخت موفق یک ادعای محیط‌زیستی مجموعه‌ای از پارامترهای ذهنی مثل تأثیرگذاری بر عقاید تا پارامترهای عینی چون سازمان‌ها و گروه‌های محیط‌زیستی را در بر می‌گیرد.

شکل ۲. عناصر پیوستار عینی - ذهنی نظریه بر ساخت مسائل محیط‌زیست

پیوستار عینی و ذهنی نیز به اندازه پیوستار قبلی دارای اهمیت است. کنشگران، برهمکنش‌ها، سازمان‌های محیط‌زیستی، مقررات و رفتارهای محیط‌زیستی، وجودی کاملاً واقعی و مادی دارند. اما عناصری چون ارزش‌ها و هنجارهای محیط‌زیستی در قلمرو ذهن قرار می‌گیرند. برگر و لاگمن (۱۳۹۹) تحت عنوان فراگردهای ساخت ذهنی واقعیت‌های اجتماعی، این پدیده‌ها را بر می‌شمارند. در حد وسط این پیوستار نیز عناصری وجود دارند که هم بعد مادی دارند و هم بعد ذهنی؛ مانند سازمان‌های فعال محیط‌زیستی. اندیشه یرلی (۱۹۹۱) درباره مذاکرات محیط‌زیستی گروه‌های اجتماعی و دیدگاه هانینگان (۱۹۹۵) درباره نقش رسانه‌ها و سازمان‌های ملی و بین‌المللی در حل و فصل مسائل محیط‌زیستی، در این پیوستار جای می‌گیرد.

دو پیوستار خرد- کلان و عینی- ذهنی بسیار اهمیت داشته و در مطالعات مبتنی بر بساخت مسائل محیط‌زیستی کاربرد بالایی دارند. آنچه در این مقاله به دنبال آن هستیم روابط متقابل این دو پیوستار و ساخت یک الگوی منسجم در مطالعه بساخت مسائل محیط‌زیستی است. شکل ۳ این الگورا نشان می‌دهد که از تقاطع دو پیوستار قبلی حاصل شده و چهار سطح واقعیت‌های اجتماعی را نشان می‌دهد.

شکل ۳. سطوح عمده پارادایم بساختی- تفسیری مسائل محیط‌زیست

یک پارادایم تلفیقی پدیده‌های عینی کلانی چون محیط‌زیست جهانی، ساختارهای ذهنی کلانی چون قوانین محیط‌زیستی، پدیده‌های عینی سطح خردی مثل برهمکنش‌های محیط‌زیستی و همچنین پدیده‌های ذهنی خردی مثل باورها و ارزش‌های محیط‌زیستی افراد جامعه را در بر می‌گیرد. در مطالعه بساخت مسائل محیط‌زیستی به عنوان یکی از موضوعات مهم جامعه‌شناسی محیط‌زیست، باید به همه سطوح تأثیرگذار بر این بساخت توجه شود. مدل چهار سطحی پارادایم بساخت‌گرایی با تأکید پاتر (۱۹۹۶) بر بساخت‌گرایی اجتماعی به عنوان چتری وسیع، نظریه فرایند طرح ادعای هانیگان

(۱۹۹۵)، نظریه چارچوب‌بندی گری (۲۰۰۳) و بنفورد و اسنو (۲۰۰۰)، که بر مجموعه وسیعی از عوامل در سطح ملی و جهانی تأکید دارند، منطبق است.

به عنوان پیشنهادی برای انجام تحقیقات دیگر، می‌توان به فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه برساخت مسائل محیط‌زیستی و نقد و بررسی آنها از منظر رویکردهای تلفیقی و میان‌رشته‌ای یا فرارشته‌ای اشاره کرد. همچنین با گسترش مباحث مربوط به بازنمایی رسانه‌ای و برساخت مسائل جامعه در بستر شبکه‌های اجتماعی (آی‌بی‌و همکاران، ۲۰۲۳) و حتی نقش هوش مصنوعی در ادراک، گفتمان و خلاقیت بشری (آریس و همکاران، ۲۰۲۳) می‌توان نقش این بسترها و ابزار مدرن را در برساخت مسائل محیط‌زیستی بررسی کرد.

منابع

- اخلاصی، ابراهیم؛ و خاکسار فرد، عطیه (۱۳۹۴). واکاوی مفهومی فرانظریه‌پردازی با تأکید بر چالش‌ها و الزامات آن در جامعه‌شناسی ایران. فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ، ۸(۲۹)، ۳۷-۶۰.
- آزادی، علیرضا؛ و فرهادی، اشرف (۱۳۹۴). نگاه انتقادی گادامر به هوسرل. فصلنامه پژوهش‌های فلسفی، ۲(۱۶)، ۴۲-۲۳.
- بر، ویوین (۱۳۹۸). برساخت‌گرایی اجتماعی (مترجم: اشکان صالحی). تهران: نشر نی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۳)
- برگر، پیتر؛ و لوکمان، توماس (۱۳۹۹). ساخت اجتماعی واقعیت: رساله‌ای در جامعه‌شناسی شناخت (مترجم: فریبرز مجیدی). تهران: انتشارات علمی و فرهنگی. (تاریخ اصل اثر ۱۹۶۶)
- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴). طراحی پژوهش‌های اجتماعی (مترجم: حسن چاوشیان). تهران: نشر نی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۰)
- توسلی، غلامعباس (۱۳۸۳). نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: انتشارات سمت.
- جلانی‌پور، حمیدرضا؛ و محمدی، جمال (۱۳۸۷). نظریه‌های متأخر جامعه‌شناسی. تهران: نشر نی.
- خیبازی کناری، مهدی؛ و بالو، فرزاد (۱۳۹۴). افلاطون و سوسور. تهران: انتشارات حکایت قلم نوین.
- خیبازی کناری، مهدی؛ و راه‌بار، ندا (۱۳۹۷). امر پیشین در اندیشه کانت، هایدگر و گادامر. دوفصلنامه فلسفی شناخت، ۱(۷۸)، ۷۵-۱۰۶.
- رابینگتن، ارل؛ و واینبرگ، مارتین (۱۴۰۰). رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی (مترجم: رحمت‌الله صدیق سروستانی). تهران: انتشارات دانشگاه تهران. (تاریخ اصل اثر ۱۹۸۹)
- رشیدیان، عبدالکریم (۱۳۸۴). هوسرل در متن آثارش. تهران: نشر نی.
- ریتزر، جورج (۱۳۸۷). نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر (مترجم: محسن ثلاثی). تهران: انتشارات علمی. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۱)
- ریتزر، جورج؛ و داگلاس، گودمن جی (۱۳۹۳). نظریه جامعه‌شناسی مدرن (مترجم: خلیل میرزایی و عباس لطفی‌زاده). تهران: انتشارات جامعه‌شناسان. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۳)
- ساتن، فلیپ دبلو (۱۳۹۷). جامعه‌شناسی محیط‌زیست (مترجم: صادق صالحی). تهران: انتشارات سمت. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۷)
- ضابطیان، بهرنگ؛ و موسوی، مرضیه (۱۴۰۰). بررسی سازوکارهای برساخت مسائل محیط‌زیستی مورد مطالعه: کارزار مردمی توقف تونل بهشت‌آباد. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه توسعه اجتماعی، ۱۲(۴۹)، ۲۱۷-۲۷۴.

عاملی، سعیدرضا؛ بیجرانلو، عبدالله؛ بهار، مهري؛ و غلامی، فرزاد (۱۳۹۸). تدوین الگوی مفهومی ارتباطات آب؛ ظرفیت‌های ارتباطات برای مدیریت بحران آب در ایران. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۱(۳)، ۱۷۱-۱۹۹.

کانت، ایمان‌نول (۱۳۷۰). تمهیدات (مترجم: غلامعلی حداد عادل). تهران: نشر دانشگاهی. (تاریخ اصل اثر ۱۷۸۳)

کچویان، حسن؛ و کریمی، جلیل. (۱۳۸۵). پوزیتیویسم و جامعه‌شناسی در ایران. نامه علوم اجتماعی، ۲۸(۲)، ۵۴-۲۸.

کرایب، یان (۱۳۸۸ الف). نظریه اجتماعی کلاسیک: مقدمه‌ای بر اندیشه مارکس، وبر، دورکیم، زیمل (مترجم: شهناز مسمی پرست). تهران: انتشارات آگه. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۷)

کرایب، یان (۱۳۸۸ ب). نظریه اجتماعی مدرن: از پارسونز تا هابرماس (مترجم: عباس مخبر). تهران: انتشارات آگه. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۸)

لطفی‌زاده، عباس؛ ابراهیمی، رضا؛ و ابراهیمی، اسلام (۱۳۸۹). فرانظریه‌پردازی در علوم اجتماعی. مطالعات جامعه‌شناسی، ۲(۷)، ۴۱-۵۶.

لوزیک، دانیلین (۱۳۹۸). نگرشی نو در تحلیل مسائل اجتماعی (مترجم: سعید معیدفر). تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۳)

محمدپور، احمد (۱۴۰۰ الف). روش در روش: درباره ساخت معرفت در علوم انسانی. تهران: انتشارات لوگوس.

محمدپور، احمد (۱۴۰۰ ب). ضد روش: زمینه‌های فلسفی و رویه‌های عملی در روش‌شناسی کیفی. تهران: انتشارات لوگوس.

هانینگن، جان (۱۳۹۸). جامعه‌شناسی محیط‌زیست (مترجم: صادق صالحی). تهران: انتشارات سمت. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۶)

Aeini, B., Zohouri, M. & Mousavi, M. (2023). Iranians and Privacy Preservation on Social Media: A Systematic Review. *Positif*, 23(10), 88-100.

Aris, S., Aeini, B., & Nosrati, S. (2023). A Digital Aesthetics? Artificial Intelligence and the Future of the Art. *Journal of Cyberspace Studies*, 7(2), 219-236. doi: 10.22059/jcss.2023.366256.1097

Baran, S. J. (2004). *Introduction to Mass Media Literacy and Culture* (3rd ed.). Boston: Mc Graw Hill.

Beck, U. (1996). World risk society as cosmopolitan society? Ecological questions in a framework of manufactured uncertainties. *Theory, Culture and Society*, 13 (4), 1-32. doi: 10.1177/0263276496013004001

- Benford, R.D., & Snow, D.A. (2000). Framing processes and social movements. *Annual Review of Sociology*, 26, 611–639. doi: 10.1146/annurev.soc.26.1.611
- Benton, T. (1994). Biology and social theory. in the environmental debate. In Redclift and Benton (Eds.), *Social Theory and the Global Environment*. London: Routledge.
- Best, J. (1989). Afterword: extending the constructionist perspective: a conclusion – and an introduction. In J. Best (ed.), *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Blowers, A. (1993). Environmental policy: the quest for sustainable development. *Urban Studies*, 30(4/5), 775-796. doi: 10.1080/00420989320081911
- Brown, P. (1995). Naming and framing: the social construction of diagnosis and illness. *Journal of Health and Social Behavior* (Extra Issue), 34-52. doi: 10.2307/2626956
- Burningham, K. (1998). A noisy road or noisy resident? a demonstration of the utility of social constructionism for analyzing environmental problems. *The Sociological Review*, 46(3), 536-565. doi: 10.1111/1467-954X.00130
- Crowfoot, J. & Wondolleck, J. (1990). *Environmental Disputes: Community Involvement in Conflict Resolution*. Washington: Island Press. doi: 10.1177/027046769301300176
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (5th ed.) London: Sage.
- Dickens, P. (1992). *Society and Nature: Towards a Green Social Theory*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Dunlap, R. E. & Catton, W. R. (1997). Environmental sociology. *Annual Review of Sociology*, 5, 243–273.
- Gergen, K. J. (2000). The self: transfiguration by technology. In D. Fee (ed.), *Pathology and the Postmodern*. London: Sage.
- Gray, B. (2003). Framing of environmental disputes. In: R. Lewicki, B. Gray, and M. Elliott (Eds.), *Making Sense of Intractable Environmental Conflicts: Frames and Cases*. Washington: Island Press.
- Hall, S. (2001). Foucault: Power, knowledge and discourse, 72–81. In M. Wetherell, S. Taylor, and S. J. Yates (Eds.), *Discourse Theory and Practice: A Reader* (Pp. 72–81). London: Sage.
- Hanke, R., Gray, B., & Putnam, L., (2002). *Differential framing of environmental disputes by stakeholder groups*. Bolton Hall 102, Texas A&M University College Station.
- Hannigan, J. A. (1995). *Environmental Sociology: A Social Constructionist Perspective*. London: Routledge.
- Hannigan, J. A. (2022). *Environmental Sociology* (6th ed.). London: Routledge.

- Harding, R. (1998). *Environmental Decision-Making: The Roles of Scientists, Engineers and the Public*. Sydney: The Federation Press.
- Hilgartner, S., & Bosk, C. (1988). The rise and fall of social problems: a public arenas model. *American Journal of Sociology*, 94(1), 53-78.
- Jasanoff, S. (1987). Contested boundaries in policy-relevant science. *Social Studies of Science*, 17 (2), 195-230.
- Jasper, J. M., & Poulsen, J. D. (1995). Recruiting strangers and friends: Moral shocks and social networks in animal rights and anti-nuclear protests. *Social Problems*, 42(4), 493-512. doi: 10.1525/sp.1995.42.4.03x0129y
- Kidner, D. W. (2000). Fabricating nature: a critique of the social construction of nature. *Environmental Ethics*, 22(4), 339- 57.
- Kuhn, T. (1970). *The Structure of Scientific Revolutions*. London: University of Chicago Press.
- Liberatore, A. (1995). The social construction of environmental problems. *Environmental Policy in An International Context*, 1, 59-83. doi: 10.1016/S1874-7043(06)80006-5
- Lupton, D. (2004). A grim health future: food risks in the Sydney press. *Health, Risk and Society*, 6(2), 187-200. doi: 10.1080/1369857042000219751
- MacNaughton, A., & Martin, J. (2002). *Environmental Dispute Resolution: An Anthology of Practical Solutions*. Chicago: Section of Environment, Energy and Resources Book Publications Committee, American Bar Association.
- Martell, L. (1994). *Ecology and Society: An Introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Morgan, D. (2007). Paradigms lost and pragmatism regained: methodological implications of combining qualitative and quantitative methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(48), 48-76. doi: 10.1177/2345678906292462
- Mulcahy, A. (1995). Claims-making and the construction of legitimacy: press coverage of the 1981 Northern Irish hunger strike. *Social Problems*, 42 (4), 449-467.
- Neuman, L. (2014). *Social research methods: quantitative and qualitative approaches* (6th ed.). London: Allyn and Bacon.
- Newby, H. (1991). One World, Two Cultures: *Sociology and the Environment* [Lecture]. Fortieth Anniversary of the founding of the British Sociological Association, February 1992, *Network*, 50, 1-8.
- Ozawa, C. (1996). Science in environmental conflicts. *Sociological Perspectives*, 39 (2), 219-230. doi: 10.2307/1389309
- Potter, J. (1996). *Discourse analysis and constructionist approaches: theoretical background*. in J. Richardson (ed.), *Handbook of Qualitative Research Methods for Psychology and the Social Sciences*, Leicester. England: BSP Books.

- Qiaoan, R. (2018). *Harmony at play environmental ngos policy advocacy China, Civil Society in East Asian Countries: Contributions to democracy, peace and sustainable development*. Proceedings of the Conference.
- Rafter, N. (1992). Claims-making and socio-cultural context in the first U.S. eugenics campaign. *Social Problems*, 35, 17–34. doi:10.2307/3096909
- Ritzer, G. (2001). *Exploration in social theory, from metatheorizing to rationalization*. London: Sage.
- Sutton, P. W. (2004). *Nature, Environment and Society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wolsink, M. (2006). River basin approach and integrated water management: governance pitfalls for the Dutch Space-Water-Adjustment Management Principle. *Goodrum*, 37, 473–487. doi:10.1016/j.geoforum.2005.07.001
- Yearley, S. (1991). *The Green Case: A Sociology of Environmental Issues, Arguments and Politics*. London: HarperCollins Academic.
- Yearley, S. (2002). The social construction of environmental problems: a theoretical review and some not-very-Herculean Labours. In: R. Dunlap, F. Buttel, P. Dickens and A. Gijswijt (Eds.), *Sociological Theory and the Environment: Classical Foundations, Contemporary Insights*. Lanham and Oxford: Rowman and Littlefield.

